

ONTARIO

НАША КАНАДА

Prepared by
Community Programmes Branch
Department of Education
206 Huron St. — Toronto 5, Ont.

917
POR

Наша Канада

Ціллю уряду Провінції Онтаріо, в якій я маю честь бути міністром Освіти, є дати новоприбулим з Європи нагоду набути якнайскорше знання нашої мови, наших звичаїв, нашої історії і наших інституцій. Це є побажанням, бо тим способом вони зможуть відограти активну роль в житті наших громад, і заразом приготуватися до виконування всіх обовязків громадян Канади.

Знання англійської мови новоприбулі зможуть найкраще набути в класах спеціально на те зорганізованих, але вони можуть скоро навчитися богато про іх новий край, користуючись своєю рідною мовою.

Якраз з цією метою по думці Онтерійське Міністерство Освіти, зглядно його Відділ Громадських Обслуг (Community Programmes Branch) рішився передавати по радіо інформації про Канаду українським новоприбулим в цій провінції. Ці передачі тепер видаємо друком, переважно для тих, які не мали нагоди слухати передач.

Дейна Порттер.

Мабуть найперше на що звертають увагу новоприбулі до Канади, це безмежні простори цієї країни. Від Атлантичського до Тихого Океану, від границі Сполучених Штатів Америки до Північного бігуня — це все Канада.

Хоч Канада має лише 12 мільйонів населення, але це індустріальний велетень; це перша країна щодо яродування паперу, перша в добуванні радію, азбесту та плятини. Це друга країна в світі щодо видобування альомінію, а також щодо продукування борошина; це третя країна в світі щодо розміру її експорту.

На кожну тисячу мешканців світу припадає п'ять Канадійців, але яка могутня ця країна в галузі добування та в виробі індустріальної продукції. За шість років війни Канадійська індустрія зросла в троє. Під час ІІ-ої світової війни понад 10 відсотків всього канадійського населення перебувало в збройних силах Канади.

Канада — це природна краса землі, це численні заводи, понад 50 тисяч миль залізничних колій, понад пів мільйона миль шляхів.

Канада — це не лише великі простори лісів, піль, озер та гір; це не тільки заводи та копальні. Канада — це мільйони людей, їх заняття, їх мрії і сни про

прийдешнє, їх ідеї. Край — це його мешканці, їх культура, їх наука і знання.

Канада — це ті люди, $5\frac{1}{2}$ мільйонів яких мають свій корінь в Англії, в Шотляндії та в Ірландії і тому надають цій країні Британського характеру; це ті $3\frac{1}{2}$ мільйони канадійців французького походження, які заселяють провінцію Квебек, фортецю французької культури. Місто Монреал — це друге по Парижі щодо кількості французьких мешканців.

Канада — це нарешті мільйони німецького, голландського, українського, італійського, польського, тощо походження людей, які знайшли тут повну свободу і певне забезпечення, чого вони у своїх власних країнах не могли мати в силу різних обставин. І часом дивно: як це так, що люди які в старім світі були вічними ворогами, тут стали приятелями, а їх сини в спільніх рядах боролися проти спільногого ворога?

Щоб це зрозуміти потрібно насамперед переглянути коротко ті історичні події, в наслідок яких зродилася нинішня Канада.

Чотириста років тому французький моряк Жак Картьє приплів уперше до берегів теперішньої Канади і дістався до того місця, де тепер стоїть місто Монреал. Незабаром по тому французькі поселенці почали поволі заселявати береги ріки Святого Лаврентія та східну надморську провінцію, яка тепер зветься Нова Шотландія. В 1759-ім році, під час війни між Англією та Францією, англійське військо захопило місто Квебек, а по чотирьох роках після цього Нова

Франція, як ця країна тоді звалася, перейшла під зверхність Англії.

Тоді в Канаді було 70 тисяч населення, 10 тисяч якого становили англійці. Під англійським володінням з часом сталися деякі зміни. Провінція Онтаріо, яку тоді звали Горішня Канада, була заселена англійцями і тому Канаду поділено на дві частини:— Долішню Канаду (нині Квебек) в якій мешкали переважно французи, та Горішню Канаду, заселену англійцями. Крім цих провінцій були ще такі провінції, як Нова Шотландія та Новий Брунсвік.

В 1867-ім році Британський парлямент видав закон, так званий „Акт Британської Північної Америки”, який злучив ці канадійські провінції в одну державу.

Ця злука Канадійських земель зветься Конфедерацією. Що року 1-го Липня, Канада відзначає свій день злуки, що зветься „Домініон Дей” (День Домініону), бо того дня близько сто років тому постала ця держава — Домініон Канади.

Згодом зформувались і теж приєднались ще п'ять провінцій, і до 1905-го року Канада прибрала ту форму в якій ми її знаємо нині — в складі дев'яти провінцій та двох територій. Провінції із сходу на захід такі: Острів Князя Едварда, Нова Шотландія, Новий Брунсвік, Квебек, Онтаріо, Манітоба, Саскачеван, Алберта та Британська Колюмбія.

Дві території на півночі — Юкон та Північно-Західні Території, де мало заселені та непривітні простори на північних окраїнах Канади.

В кінці 19-го століття почалася ширша іміграція поселенців до Канади. Їхали тоді люди зі всіх країн Європи. Їхали англійці, німці, голяндці та переселенці з Середньої й Східної Європи, а між ними й українці. Вони покидали свої батьківські землі, щоб у Новім Світі поліпшити свою долю. Вони їхали в далекі прерії — степи Канади, чистили плодючі канадійські землі, орали, сіяли та збирали плоди цієї землі. Декотрі з них заробили грошей, повертались додому, але велика більшість лишилася в Канаді. Перші Українці приїхали до Канади 52 роки тому. Василь Елиняк, один з перших українських поселенців в Канаді ще живий. Два роки тому на урочистім зібранні в Оттаві він дістав почесне канадійське громадянство від головного судді, Найвищого Канадійського Суду.

Перша світова війна перервала приплив іміграції до Канади. По 1918-ім році поселенці знову почали їхати до Канади, але вже не так масово тому, що світові економічні обставини не сприяли великим вимінам населення. По другій світовій війні знову почалася іміграція, що продовжується тепер.

У Канаді можна знайти людей Українського походження в усіх ділянках життя. Українці є хліборобами в західних провінціях, вони є й робітниками по заводах в Квебеку та в Онтарії, вони є й склепарями, лікарями, адвокатами, професорами, інженерами і так далі.

З правного боку Канада — це держава цілком незалежна та самоуправна, а водночас є членом Британської Спілки Народів. Як така, вона вірна Британ-

ській короні. Це не обмежує незалежності і вона вільно править собою та самостійно виступає на міжнародній арені.

Друга світова війна вивела Канаду на становище цілком дозрілої держави. Канада дедалі більше забирає голос у світових справах, а її воєнні зусилля були такі поважні, що інші держави нині визнають Канаду за одну з передових держав світу.

А проте, для спільної оборони та через спільність інтересів, скріплених традицією, Канада є членом Британської Імперії і підтримує близькі звязки з іншими членами цієї групи народів.

Тому, що Сполучені Штати Америки є дуже близьким сусідом Канади, тут можна знайти впливи не лише британських а й американських політичних, економічних та культурних традицій. Хоч Канада живе в найкращій приязні з Америкою (Канадсько-Американський кордон це найдовший не фортифікований кордон на світі), хоч в'їзд та виїзд до одної або другої з цих держав цілком вільний для їх громадян, хоч економіка Канади до певної міри повязана з економікою Америки—всеж таки Канада лишається незалежною від Сполучених Штатів Америки. Канада не тільки не приймає повністю так званого Американського способу життя, але й старається створити своє питоме життя, в яке ввійдуть найкращі прикмети всіх національностей, що живуть у Канаді. Отож, хоч традиція в'яже Канаду до Британії, а географія до Америки, все ж це питоме канадське життя поступово твориться і не лише коштом канадійців англійського

або французького походження, але коштом всіх замешкалих в цій країні — без уваги на їх національне походження, бо Канада є демократична країна в якій існує дійсна свобода, на ділі, а не лише на папері чи для показу чужим. В Канаді демократія для її громадян, а не для міжнародної реклами.

Демократія в Канаді приирає форм ширшої свободи — свободи не лише одиницям, але й усім політичним, релігійним та національним угрупуванням. Тут немає теорії панівної раси чи кляси: всі рівні перед законом, всі однакові перед урядом.

У Канаді існує сильно закорінена традиція волі, успадкована від перших англійських та французьких поселенців і наслідувана також новими поселенцями інших національних груп які не менше за буть-кого праґнуть свободи. Канадський спосіб правління і закони так укладені, щоб дати якнайбільше волі громадянам та зберегти права політичним, релігійним та іншим меншостям. Саме тому навіть Палата Послів, яка править цією країною, поділена на дві частини — на „урядову” та „опозицію”. Урядова — це та партія, що здобула більшість у виборах, а опозиція — це та партія чи партії, які мають меншість послів у парламенті, цебто в палаті послів. Цим способом забезпечується голос всім партіям і всім частинам населення. Канадський уряд завжди мусить мати більшість послів у парламенті; меншість не може правити цим краєм.

Те саме відноситься до провінційних урядів. Приміром, в Онтаріо маємо провінційний парламент,

у якому є 90 послів. Отож, щоб перебрати уряд у свої руки партія мусить здобути у виборах щонайменше 46 місць в парламенті. Послів вибирають громадяни голосуючи під час виборів. Вони можуть голосувати, на яку партію бажають, бо голосування тайне, і ніхто не знає, на кого громадянин дає свій голос; ніхто й не має права знати. Тому, що у виборах беруть участь дві або більше політичних партій, що мають різні програми, громадянин може своїм голосом підтримати програму одної чи другої партії. Вибрані посли відповідальні перед тими громадянами, які живуть у їх округах.

В тоталітарних державах, якщо й відбуваються якісь вибори, то там можна голосувати лише на кандидатів одної партії, а ніхто дої партії чи уряду не має права критикувати. Тут вільно голосувати за ту партію ідеали якої виборцям подобалися. Однак партію, що виграє вибори в Канаді, можна критикувати, бо вона не є все-сильна, а ті самі громадяни, що її вибрали до уряду, можуть при наступних виборах голосувати проти неї і позбавити її урядового становища, якщо її постулювання не задовольняє виборців.

Канадійські громадяни щасливі тим, що можуть своїми голосами вибрати уряд, який має ними правити. У Канаді уряд існує для добра людей, а не люди для добра уряду.

У Канаді кожний може висловити свою думку на будь-яку тему. Кожний може критикувати уряд, пропагувати свої політичні чи релігійні погляди та ідеали, не побоюючись того, що якась таємна поліція шокарє

його за ті думки. Це стосується не лише до висловленого устно, а й до писаного та друкованого.

У Канаді є дві офіційні мови — англійська і французька, але уряд не примушує щоб громадяни Канади вживали тільки одну чи другу з цих мов, хоч для власного добра кожний повинен добре знати одну з цих мов.

У Канаді є понад 75 часописів, які друкуються іншими мовами, цебто не англійською і не французькою. Самих українських часописів, що друкуються в Канаді, розходитья щороку сотки тисяч примірників, а до того ще тисячі примірників приходять до Канади з інших країв. Ніхто їх не цензурує. Уряд ніколи в мирний час не наказує, що можна і чого не можна друкувати в часописах.

Також вільно скликати віча та збори на яких можна вільно висловлювати свої думки, вносити резолюції, підписувати петиції або звертати увагу уряду на які-будь справи.

Канадійському громадянству вільно належати до тої політичної партії, програма якої йому найбільше подобається. Хоч під час виборів кожна партії загрожує урядові, бо може бути вибрана на його місце, але уряд не може вживати свого урядового становища, щоб діяти проти тої чи іншої партії. Всім партіям вільно видавати свої партійні часописи, скликати віча, збори і агітувати за новими членами. У Канаді нікого не карають за ширення індивідуальних чи групових поглядів навіть і тоді коли виглядає, що якась партія чи група людей старається розповсюджувати програму

або ідеї шкідливі цьому красві. Уряд не переслідує такої партії тому, що кожному канадійцеві належить-ся повна політична свобода. За політичні ухили не карають; карають лише за порушення закону, а закони не на те існують, щоб регулювати особисті ідеали канадійців.

Це стосується і до віро-ісповідання канадійського населення. У Канаді немає урядової церкви, немає релігії, яка діставала б від уряду якісь окремі привileї. Кожному вільно молитись так, як йому наказує його переконання. Вільно творити нові церковні громади, організувати нові церковні громади, вишколювати священиків, проповідників, вільно відправляти Службу Божу на якій мові віра вимагає.

Із наведених прикладів можна бачити, що Канада побудована на найтвірдіших підвалинах — на непохитній ідеї волі; волі не лише для одної вибраної групи, вибраної через її політичний світогляд, віро-ісповідання або економічне щастя, але волі для всіх людей — без уваги на те чи вони багаті чи бідні, чи вони народилися в Канаді чи приїхали з далеких сторін.

Тому що ця воля тут так довго вже існує, канадійці призвичайлися до неї і дивляться на неї як на щось звичайне, що їм природно належиться. Тяжко їм уявити собі, що є ще такі держави, де такої свободи немає. Тому треба всім у Канаді бути на спірожі цієї волі а хто знає що таке неволя, бо її зазнав — може багато чим Канаді прислужитися. Ті що зазнали неволі, можуть показати канадійцям, яка то

дорога ця воля і як рідко вона трапляється. Вони можуть своєю участею в канадійському житті посприяти збереженню тієї традиції волі, волі що її осягнено таким великим коштом людського життя і терпіння. Роля новоприбулих до Канади дуже велика і не лише в канадійській індустрії, в рільництві, в культурній діяльності, але й насамперед у їх широкому зацікавленні зберегти свободу в цій країні.

Поки існуватиме воля в Канаді, буде надія для закутих мільйонів. Усі Канадійці — тут народжені та ново-прибулі мають доглянути, щоб це світло волі ніколи не погасло.

Не легко пережити роки терпіння та знущань по таборах; не легко покидати рідну землю та їхати в світ за очі, щоб шукати захисту. А вже тоді, як пощастиТЬ переїхати до нової країни, не легко забути пережиті страхіття, не легко звикнутись із становищем мешканця другої країни. І це є одна найбільших проблем, які виринають перед новоприбулими до Канади.

Тяжко новоприбулому пристосуватися до канадійського способу життя та виконання громадських обов'язків, покинувши в Європі країну своїх батьків, країну в якій прожито більшу частину життя. Тяжко новоприбулому позбутися почуття, що він лише часовий гість, що він ніколи в Канаді не буде почуватися як вдома.

І роздумує він собі: „мені кажуть, що я Канадець. Це правда, але я не можу забути, що я люблю той край, з якого я вийшов, де батьки й брати мої за нього боролись. Добрий горожанин — вірний своєму краєві, але як же ж мені бути вірним Канаді і тій країні, з якої походжу? Як же ж я смію забути минуле, та як же ж нехтувати те, що тепер переживаю, те життя, яке я тут, в Канаді, знайшов?

Канада не вимагає забути те минуле життя, бо цього жадна людина не може зробити; не може за два, три, десять років забути, де і як прожито двадцять або тридцять літ свого життя. Канада не хоче щоб новоприбулі, мов невдячні діти, цуралися країни, де вони народилися. Вірність і патріотизм — це глибокі почуття, і хто може легко позбутися цих почувань до одної держави, той не може бути справдиво вірним до другої, він не може бути справдиво канадським, бо в нього вірність — це пусто-порожнє слово. Така людина ніколи не може полюбити жадної країни глибоко, бо хто легко забуває одну — той легко забуде й другу.

Чому громадянин любить свою країну? Чи лише тому, що у ній живе? Лише тому, що єсть її хліб? Чи лише тому, що він у ній народився? Ні. — Тому, що він у тій країні почувается вдома; тому, що він знайшов для себе в ній місце; тому, що він привязаний до неї довгою традицією предків своїх. Громадянин лише тоді може справді любити свою країну, коли вона втілює в собі найшляхетніші його ідеали,

ї коли єона має в собі те все найкраще, в що він вірити, і до чого він прагне.

Ніхто не може стати канадійським патріотом відразу по приїзді. І Канада не бажає цього. Коли новоприбулі побуде в Канаді, коли познакомиться з її життям, зрозуміє своїх співгромадян, аж коли він відчує, що знайшов для себе місце в цій країні, — він зможе сказати щиро з гордістю: „Я Канадієць”. Лише тоді він буде справжнім громадянином Канади на ділі, а не лише на слові.

Зовсім природно, що новоприбулі повинні бути вдячні цій країні за те, що вона їх прийняла та дала їм притулок серед хаосу повоєнного світу. І не було б природно, якби ця вдячність раптово змінила вірність та почуття патріотизму до одної країни — у надмірну вірність Канаді.

Ніхто не сподіється, щоб скитальці стали за один день канадійські патріоти. Так само ніхто не сподівається і не бажає, щоб новоприбулі забули край, з якого вони походять, як ніхто не сподівається, щоб вони стали в одну мить ревними патріотами цієї країни.

А проте новоприбулі будуть жити в Канаді майже на рівних правах із канадійськими громадянами. Правда декотрі привілеї й обов'язки — приміром, голосування при виборах — належить лише канадійським громадянам, і не будуть доступні новоприбулим, але в усіх інших справах вони будуть рівні з усіма канадійцями. Будуть працювати на одних за-

водах, їх діти ходитимуть до тих самих шкіл, вони будуть рівні перед правом.

Таким способом вони пізнають канадське життя і призначаються до нього, а по п'ятьох роках життя в Канаді зможуть стати повними громадянами Канади. І аж тоді буде Канада вимагати їх вірності і виконання громадських обов'язків.

А які будуть ті обов'язки? Якої вірности вимагатиме Канада.

Обов'язки будуть ті самі, що їх мають усі громадяни цієї країни. Та вони тепер нас ще не турбують; радше цікавить нас та вірність до цієї країни, вірність на ділі, а не лише на слові. Людина може прірікати свою відданість довго й голосно, та якщо його дії не будуть чесні, коли вони шкодять країві, та людина не може бути правдиво вірна. Вірний країні завжди діє так, щоб його вчинки вийшли на користь його країні, він поводиться чесно, притримується законів — що найголовніше — протиставиться тим, що пробують розбити єдність народу та знищити ідеали його краю. Той, хто чесно виконує обов'язки громадянина, той лише вірний державі.

Але ще і до того часу, поки новоприбулі стануть громадянами Канади, вони можуть своїми ділами довести, що Канада не помилилася, коли прийняла їх до себе.

Не сподіваючись, щоби ті новоприбулі стали гучними патріотами, Канада має повне право сподіватися, щоб з приїздом скитальців та інших не виринуло нічого, що пішодило б Канаді. Канада має право

сподіватися, що ті групи, які стараються розбити канадійський спосіб життя і шкодити тим демократичним ідеалам, що становлять підпору канадійської держави, — не одержать підтримки від новоприбулих. Канада має право сподіватися, що новоприбулі покажуть Канадійцям, що вони є бажаний елемент для держави, що вони мають ті прикмети, від яких держава не тільки не зазнає шкоди, але багато в чому скористає. Новоприбулі мають показати, що їх приїзд — це користь, а не тягар на плечах канадійського суспільства. І тоді, коли новоприбулі доведуть, що вони корисні державі, ширший канадійський загал прийме без застережень скитальців у своє життя.

Тому що мова, звичаї та й саме розуміння життя новоприбулих ріжняться від мов (англійської та французької) та традиції канадійського загалу, взаємопорозуміння між новоприбулими і канадійським громадянством не може статися відразу. На це потрібен час. А новоприбулі повинні показати, що вони цікавяться цією країною, що вони є саме ті, кого ця країна потребує.

Дотепер ми розглядали, що значить вірність Канаді. Тепер перегляньмо значення вірності тій країні, з якої походять новоприбулі. Зробивши це, ми побачимо, як ці дві вірности до певної міри уточнюються.

Нині світ малий. Модерна техніка довершила те, що за 60 годин можна літаком долетіти до будь-якого місця на земній кулі. Міжнародне економічне і по-

літичне життя тепер так тісно звязане, що вчинки одної держави на світовій арені можуть вплинути на другу державу, навіть віддалену на тисячі миль. Коли канадійці бачать, що діється кривда якісь країні, вони мають право зацікавитися нею, бо кривда одній країні може стати кривдою всім. Канада не має нічого проти того, коли її громадяни цікавляться долею інших країн — якщо в них на першім місці доля Канади. Як канадійці є панами в своїй хаті, і ніхто не має права втрутатися в їх домашні справи, так само не личить канадійським громадянам втрутатися в домашні справи інших країн.

І що ж може бути більш природне, як те, що країна, якою канадійці цікавляться, є країною, з якої вони походять, себто в ній народилися їх батьки, або навіть вони самі?

Їх симпатія до тої країни самозрозуміла і немає нічого злого в їх любові до неї. Наприклад, Канадійці шотландського походження почивають себе, що вони є правдиві канадійці і, що вони зжилися з цим краєм і що це є їх рідний край. Та все ж таки вони не забувають ту дорогу спадщину, традиції, яка походить із Шотландії. Вони урочисто святкують великі шотландські народні свята, шанують шотландські традиції, народну ношу, із любов'ю та глибокою само-повагою зберігають шотландські культурні здобутки, як наприклад літературні твори їх улюбленого Роберта Бурнса. Канадійці шотландського походження не почивають себе винуватими, що вони шанують і люблять щось несугто канадійське. Навпаки, вони

гордяться тим, що в них є така багата культура, яку вони привезли з собою до Канади.

Отож нема чого Українцям встидатися їх культури та їх традицій. Бути добрим канадійцем — не значить забути все добре, все гарне з країни свого походження.

Тому що Канада ще молода, вона ще не має великих надбань своєї власної культури. Вона тимчасом користується культурними здобутками тих різних груп, які в ній живуть, і стало черпає від них складники нової канадської культури. А звідки брала б вона ці складники, якби ті, що приїхали до Канади з інших країн, не привезли з собою свою літературу, свою музику, свої ручні вироби, свій хист народній до танків чи співу, свої звичаї? Адже ж із порожнього відра не напєшся води! Приїхати до Канади і забути все минуле — це злочин супроти цього краю. І навпаки: привезти з собою добрі традицію і культуру — це вартісний вклад у нове канадське життя. Ось тому бажано, щоб новоприбулі не забували своєї культури, а ділилися нею з другими канадійцями для спільної користі. Затримання Українських культурних вартостей у Канаді — це цінний вклад, яким Канадійські Українці можуть прислужитися ростові окремої канадської культури. Крайові художники, переселившись до Канади, не втрачають свого таланту. Співаки, музики, актори, приїхавши до Канади, не занедбують свого хисту.

Осівши в Канаді і пізнавши цю країну, можна з успіхом продовжати мистецьку діяльність. Хіба ж

затримання культури Старого Краю не є вірністю Старому Краєві? Хіба ж культурний вклад у канадійське життя не є вірністю Канаді? Немає причини думати, що стати канадійцем — це значить повний розрив з усім, що в'яже з минулим. Так ніколи не було і не є, а хто так говорить, той ширить шкідливу неправду. Не зрозумівши ситуації через таке непорозуміння, багато людей ніколи не можуть пристосуватися до канадійського життя. З того є подвійна втрата, втрата їх особиста і втрата цього краю, бо такі люди не почиваються ані канадійцями ані чимось іншим.

Лояльність до держави — це вірність її найкращим ідеалам. Життя Канади побудоване на твердій основі широких свобод.

Канада потребує нашої вірності, тому що вірність з'єднує народ. Без єдності ж народ довго існувати не може. Вірність — це запорука сили і засобів проти тих, що зраджують не лише Канаду, а й найкращі традиції нареду, з якого самі походять; вірність — це протидіяння тим, що орієнтуються на зовсім чужі ідеї і стараються розбити народ і запропонувати країну.

Канада хоче, щоб ми зрозуміли обов'язки канадійського громадянства. А добре їх зрозумівши, **ми** не зможемо стати поганими громадянами. Новоприбулі знайдуть своє місце у канадійському суспільстві — як рівні з рівними, як громадяни одної дружної країни.

Щоб новоприбулі могли успішно увійти в нове життя, треба їм плекати в собі насамперед такі дві конечні якості: — терпеливість і вирозуміння. Терпеливість потрібна на те, щоб перетривати і перебороти тяжкі часи може, не так фізично, як духовно, пережити ті перші місяці чи навіть і роки, поки людина відчує, що вона справді знайшла нове задовільне життя на новій землі. Вирозуміння конечно потрібне на те, щоб прискорити цей тяжкий час, бо вирозуміння — це усвідомлення вимог нового життя, це знання нових обставин. Без вирозуміння неможливо знайти в жадній країні того щастя, яке належиться тим, що страждали.

Та слова — лише слова, поки не стануть дійсністю. Нас цікавить не так теорія, як утілення тої теорії в житя. Перед нами ось така проблема: Почавши від 1945 року, до Канади прибувають люди, зрушені з родимого місця війною, люди, яким обставини не дозволяють повернутися до рідного краю, і вони були змушені шукати притулку і нового життя в Канаді. Між цими людьми є велика кількість Українців, які майже щодня приїжджають у дедалі збільшаючім числі до цього краю. Тут вони осідають по містах та фармах, стають до роботи і починають продовжувати те життя, яке так рантово було перерване лихоліттями війни. Природна річ, що новоприбулі відразу натрапляють на різні труднощі. Коли одна група не почував себе добре, тому що не призвичаїлася до всіх фаз канадського життя, то це, в свою чергу впливає на ціле суспільство країни. Тому зовсім не байдуже для

всіх Канадійців будь-якого походження — чи то англійського, французького чи українського, щоб новоприбулим подати поміч у пристосуванні до нового середовища і нових обставин.

Кілька слів про ті заходи, що їх уживає уряд та приватні групи, щоб улегти проблему призвичання новоприбулих. Не вдумавшись у суть справи, легко критикувати Канаду, хвалячи Європу. Але треба пам'ятати, що не все те, що придавалося в Європі чи в Старім Краї, — через відмінні обставини, було б зовсім практичне в Канаді. Хто цього не хоче або не може зрозуміти, а старається розв'язувати Канадійські проблеми європейським способом, той з уже часом зажине себе в сліпий кут, і — замість поліпшити своє становище — погіршить його, бо він робить так, як той господар, що пробує носити сіно на лопаті. На канадійське життя треба дивитися якщо не з канадійської сторони, то бодай без сторінньо. А щоб новоприбулі пристосувалися до канадійського життя і зрозуміли Канаду, то треба, щоб вони мали доступ до всіх потрібних фактів та даних про Канаду, про життя в цій країні. І тому тепер у Канаді, а головно провінції Онтаріо, постійне ведеться праця, щоб дати новоприбулим інформації про Канаду, щоб допомогти їм пізнати цей край. З цією метою урядові чинники дбають про видання підручників про громадські справи, висилають матеріал про Канаду та канадійське громадянство до чужомовних часописів та стараються в центрах, де є більше новоприбулих, увести навчання англійської мови

та інших предметів, що їх повинен знати громадянин Канади.

Канада, як уже знаємо, складається із дев'ятьох провінцій. Є так званий канадійський федеральний уряд та уряди поодиноких провінцій. При федеральному уряді є Відділ Канадійського громадянства, який цікавиться справами новоприбулих. Цей відділ є важливою складовою частиною Державного Секретаріату. Він підготовляє потрібні матеріали про Канаду та канадійське громадянство для вжитку новоприбулих. Приміром, недавно цей відділ видав брошурку: „Основні відомості про Канаду” Українською мовою для нових поселенців українського походження. У тому ж відділі підготовляють матеріал для вміщення в часописах, що друкаються не англійською мовою, на різні цікаві теми з Канадійської історії, географії і з сучасного життя.

Та найбільше зусиль докладають щодо цього провінційні уряди, а в першу чергу провінція Онтаріо. Тут міністерство шкільництва вже кілька років веде енергійну працю, розповсюджуючи інформації про Канаду і про провінцію межі новоприбулими всіх національностей.

Онтариjsьке міністерство шкільництва улаштовує і само оплачує спеціальні громадянські курси для новоприбулих. Цей відділ онтарійського уряду добирає учителів та дбає про підручники, головно з таких предметів, як англійська мова, канадійська історія, географія і канадійське горожанство. Такі курси існують і по лісових таборах, по гірничих осередках

та в містах і містечках цієї провінції, де більша кількість тих людей, які бажають цього навчання. Нині в цій провінції міністерство шкільництва та інші громадські заклади утримують 533 кляси канадійського громадянства та 500 учителів для цієї роботи. Понад 13.000 дорослих учнів відбуває ці курси. Уряд позичив поверх 40.000 підручників учням на цих курсах. Міністерство шкільництва, з головним осідком у Торонті, радо подає потрібні інформації про Канаду та канадійське громадянство. Всі новоприбулі можуть цілком вільно звертатися до нього по дані про Канаду.

Деякі приватні, не-урядові, установи, приміром, церкви та культурні заклади, також утримують курси для новоприбулих. Ціль їх усіх одна: ознайомити тих, які недавно поселилися в цім краї, з канадійським життям та сприяти їм якнайскорше увійти в канадійське суспільство.

Ось короткий перегляд предметів навчання на цих курсах та найголовніших потреб новоприбулих. Перший і найважливіший предмет — це англійська мова. У Канаді є дві урядові мови — англійська та французька. Французька мова найбільш розповсюджена у провінції Квебек, де переважає населення французького походження. Однак беручи загально, поверх 75 відсотків канадійського населення володіє англійською мовою. І тому велике значення має уміння говорити, писати і читати по-англійськи. Це не значить, що, не вміючи говорити по-англійськи, не можна дістатися на роботу, однак найкращі місця

праці, без сумніву, дістаються людям з найбільшим знанням, а у це входить і знання англійської мови. Знаючи англійську мову, кожний зможе читати, зможе зрозуміти і своїх співгромадян, зможе краще пізнати канадське економічне, суспільне та політичне життя.

Побіч англійської мови, є ще три головні предмети в школах чи курсах, заснованих для новоприбулих. Першим з цих предметів є канадська історія. Обізнавшись бодай з коротким викладом канадської історії, багато легше зрозуміти Канаду, якою вона тепер є.

Знання географії також помагає зрозуміти та пізнати край. Поділ провінцій, головні ріки, гори, клімат, природні багатства Канади — це важливі географічні відомості про Канаду, які мають і практичне значення. Наприклад, знання про головні промислові осередки поможет технікові знайти працю за фахом. Хто хоче поселитися на фармі, той повинен знати, які та де є галузі сільського господарства в Канаді. Хто цікавиться садівництвом, повинен знати, що півострів Ніагара — це найбогатіша смуга садів у Канаді. Хто цікавиться плеканням тютюну, тому треба знати, де в Канаді росте тютюн. Це все географія і не лише теоретично-академічний предмет, але дуже практичні відомості, без яких життя було б трудніше всім, не лише новоприбулим.

Третій предмет — це громадянство та політичний лад. Це також важливий предмет, з яким кожний житель цього краю повинен бути обізнаний, бо ніщо так не впливає на життя людини, як політичний лад

його краю. Тому що Канада є демократична держава її лад залежить від широких верств громадянства, яке дбає про збереження тої демократії і свободи, що відрізняє Канаду від багатьох менше щасливих країн. Виборчий голос — це сильна зброя в руках загалу, тому держава дуже зацікавлена, щоб громадяни вживали цієї зброї якнайрозважніше. Ось тому конечно слід знати, як функціонує федеральний, провінціяльний та місцевий, себто міський та позітовий, уряд. Це все дає громадянству можливість зрозуміти його права і обов'язки.

Уряд дбає і про те, щоб поінформувати новоприбулих про такі практичні і дуже конкретні справи, як провінційна шкільна система, способи, якими уряд служить загалові, про його інформаційні публікації, про працю таких важливих галузей, як міністерства здоров'я, доріг, рільництва та інші.

Отож бачимо, що в старання з боку уряду поінформувати загал про цю країну, про її права, про політичну систему, про історію, географію і взагалі про Канаду.

Курси громадянства не є спробою моментально перетворювати новоприбулих на канадійських патріотів; радше вони є на те, щоб допомагати їм пізнати цей край, щоб вони уникнули тої неприємності та невигоди, зумовленої необізнаністю з обставинами на новій землі. Як уряд, так і певні приватні групи, дуже зацікавлені долею новоприбулих та майбутніх громадян і дбають про якнайбільші улегшення їм увійти в канадійське суспільство.

А що ж новоприбулі? Вони повинні прийняті помічну руку уряду. Це майже перший випадок в історії цієї країни, що урядові чинники так зацікавилися долею нових поселенців, і вживають систематичних заходів, щоб дати в їхні руки цей ключ до нового життя в Канаді. Це не є спроба спонукати новоприбулих, щоб вони забули своє минуле. Це спроба допомагати їм побудувати краще майбутнє.

Пізнаймо і зрозуміймо інших громадян Канади, — нехай і вони пізнають і зрозуміють, нас. Хай вони пізнають, хто ті новоприбулі і чого вони бажають. Із браку порозуміння постає незгода та роз'єднання, зроджується національна замкнутість та дискримінація. З цього нікому немає користі, хіба що ворогам країни. В цей переломовий час не сміє цього бути. Обов'язком Українців у Канаді є — не допустити до роз'єднання.

Ще кілька практичних порад. У тих місцевостях, де є певне число нових поселенців, можна домагатись заснування курсів для вивчення англійської мови і канадійського громадянства. Можна особисто вдаватися до місцевих шкіл або листовно до міністерства освіти в Торонті. Хто бажає матеріалу з канадійської історії, географії чи взагалі громадянства, тому міністерство радо вишле відповідні підручники.

Старе прислів'я каже, що й Бог помагає тим, хто собі помогають. Це відноситься не менше до новоприбулих. Знання — це сильна зброя. Хто перший

опанує англійську мову, хто перший зрозуміє Канаду, той найскорше знайде повний успіх та приємність у канадійському житті.

Не можна базувати життя лише на почуваннях. Треба ще й тверезо думати над життевими проблемами, щоб знайти успішну розвязку. Це насамперед відноситься до великої маси людей українського походження, які недавно, по Другій Світовій Війні, приїхали до Канади. Це вже третя хвиля Української іміграції до Канади. Перша — це ті, що приїхали сюди перед 1914 роком; друга — межи Першою та Другою світовими війнами. На жаль, долею перших двох хвиль мало хто цікавився. Українцям, що належали до цих груп, довелося довго переборювати всякі клопоти, доки вони осілися і усунули ті колоди, що лежали під їхніми ногами.

Ця третя група, яку ми тепер вітаємо між нами, тим щаслива, що різні чинники — як урядові, так і загально громадські — пробують допомогти їй перебороти перешкоди і перестерегти її, щоб вона не повторювала тих помилок, що їх часто робили старші іміграції. Ніхто наших людей, які їхали сюди перед недавньою війною, не зустрічав, ніхто їх не вітав. Оселявалися люди по містах та широких полях Канади, не знаючи, чи їм хто радий, чи для них є місце в канадійському житті. Та спробуймо відповісти на ці питання тим, що недавно загостили до Канади.

Чи є місце в Канаді для новоприбулих?

Так, є. Канада — надзвичайно простора і багата країна, має всі засоби до життя: їй бракує лише населення. І тому для добра самої Канади в Канаді є місце для новоприбулих. Є місце всім працьовитим людям. Цей край ще тільки розбудовується, тож тим білше для всіх є робота. Щоправда, не може ніхто запевнити нікого з новоприбулих, що кожний з них дістане відразу відповідну посаду чи високооплачувану працю за своїм фахом або виборі. Лише тоді, як новоприбулий вбудеться в Канаді, пізнає її спосіб життя, він зможе шукати тої роботи, яка йому найбільше подобається.

Пристосовання до канадійських обставин — це подвійна дорога, бо не лише мусять пристосуватись новоприбулі до Канади, а й Канада мусить пристосуватися до новоприбулих. Треба лише спитатися тих Українців, які вже в Канаді 25-30 років, щоб переконатися в сказаному про пристосування. Колись було тяжко пристосуватися до цього краю тим, що приїжджали до Канади. Так само тяжко було канадійському суспільству звикнути до тих людей, що прибували до них. Колись показували пальцем на них, кажучи їм, що вони чужинці. Минули довгі роки, поки канадійці зрозуміли, що для всіх є місце в Канаді. Коли зрозуміли? Тоді, коли новоприбулі доказали тяжкою працею, і пережитим клопотом, що вони дійсно такі люди, якими ця країна може пишатися.

Багато тих, що нині є лікарями, адвокатами, інженерами, — приїхавши, почали з мозольної праці,

заробляли хліб в поті чола свого, а — пізнавши цей край, призбиравши трудом засоби, подалися до шкіл, щоб набути вибраний фах або повернутися до свого фаху, який вони мали ще з Старого Краю.

Також і ті, що тепер є власниками фабрик або склесів, починали із малого, а тяжкою працею та з надією вдалося їм доробитися до заможності.

Що таке забезпечення? Забезпечення — це усунення непевностей за майбутнє. Забезпечення буває економічне або політиче. Економічне забезпечення достається працею. Політичне забезпечення гарантує демократична система цієї країни. Нема причини, щоб людина не мала і одно і друге забезпечення. Уряд забезпечить волю слова, думки, віри, а кожна особа відповідальна за себе щодо економічного забезпечення. Працьовита людина в Канаді не пропаде, але й нікому в цій країні манна з неба не падає.

Нікого до Канади примусово не забрано. Їхали до Канади лише ті, що хотіли їхати. І вступивши ногою на канадську землю вони прийняли на себе і певний обов'язок супроти Канади та супроти тих, що спричинилися їхньому приїздові. Треба пам'ятати, що загал канадський судить новоприбулих по їх поведінці. Якщо їх поведінка спричинює прикрість урядовим чинникам, то це шкодить не лише їм самим, й тим, що ще хочуть приїхати до Канади. От, при-міром, чимало приїхало до Канади за контрактом. Це значить, що в подяку за те, що ними зацікавлена фірма чи інші чинники помогли їм приїхати до Канади, вони годяться на певний час виконувати визна-

чену їм роботу. У контракт цей вони увійшли цілком з доброї волі — не з примусу, бо ж ніхто їх не силував. На жаль, є випадки, коли окрім особи, не виконавши зобовязання, покидають роботи і йдуть до інших місцевостей шукати праці. Це бажання поліпшити своє становище цілком природне, але іноді воно виходить на шкоду загалові новоприбулих, бо викликає з боку працедавців недовір'я до них. Тяжко повірити, щоб ті, що пережили цілі роки воєнної нужди, тепер не могли витримати тих пару місяців чи рік роботи, при якій умови далеко кращі, ніж уже пережиті.

Канадійський загал дивиться на новоприбулих, як на гостей, які він радо привітав. Та за ту гостинність повинні ті гості поводитися так, щоб їх присутність була приемністю, а не прикрістю. Це ж бо вийде на користь самим новоприбулим, а не кому іншому. І ті, яким пощастило приїхати до Канади, повинні так поводитися, щоб канадійський загал рад був прийняти до себе тих, що лишилися в Європі по таборах і також хочуть загостити до Канади.

Виконавши всі зобов'язання супроти уряду чи інших чинників, новоприбулий готовий розпочати своє життя у Канаді. Тоді перед ним постають такі головні проблеми: 1. Що робити? 2. друге — Де жити? На ці питання пошукаємо і відповідей.

Вибір роботи в Канаді залежить від двох умов: Що людина вміє робити і чи є попит на таких фахівців. Якщо є попит на той фах, який володіє людина, в тій місцевості, то справа цілком проста і дістати роботу не так тяжко. Найкраще зайди до місцевого

уряду праці, — урядової установи, що має список робіт, де і яких робітників потрібно. — а там радо дадуть всі потрібні інформації. Якщо, приміром, є нагода дістати роботу в іншій околиці, то цілком вільно можна переїхати до тій околиці і пошукати там роботи. Можливо, що людина не має жадного фаху і змушена брати роботу, яку лише трапиться. В такому разі можна навчитися фаху на роботі, щебто стати до роботи помічником і так набути нового фаху. Можна також учащати на курси, які утримусь уряд і на яких можна відвувати фаховий вишкіл.

Усі зацікавлені в Канаді можуть далі продовжувати свої студії в університетах. У Канаді всі академічні інституції відкриті для всіх — без уваги на національне походження, віровизнання тощо. У провінції Онтаріо є п'ять університетів, які в стані дати той самий вишкіл, що й Європейські університети. Не слід думати, що, приїхавши до Канади, молоді новоприбулі позбавлені нагоди дістати освіту. Правда, що часом питання коштів університетської освіти стає перепоною, але цю перепону можна подолати так, як це роблять тисячі Канадських студентів: літом, під час довгих ферій, брати роботу, яка лише є і таким робом здобувати кошти на навчання.

Друге питання — це проблема місця осідку для новоприбулих. Хто цікавиться гірництвом, той може осісти в околицях північного Онтаріо, де є копальні ніклю, золота та інших копалин в околицях Содбурі, Тімінс, Перкьюайн т. ін. Дроворуби знайдуть центри дроворубної індустрії в районі на північ від Озера

Сушіріор і взагалі у північних областях провінції. Рільники зацікавляться фармами в південнім Онтаріо, де є великі городи та де сіють збіжжя. У південному Онтаріо є плянтації тютюну, а на Ніагарськім Півострові плекають великі сади, де добре родяться брускви, яблука, вишні, сливи, груші, виноград тощо. Всі ці околиці були б раді новим поселенцям.

Є й велики міста, де широко розвинена індустрія та комерція. Головні центри індустрії такі: Торонто, Гамільтон, Віндзор, Ошава та інші. Та побіч цих більших центрів є ще багато менших міст. Деякі міста успавилися одним якимось типом індустрії. Наприклад Гамільтон — це центр тяжкої сталезої індустрії. Тут є заводи, на яких виробляються великі машини, залізничні вагони тощо.

Віндзор і Ошава — славляться автомобілевими заводами, які виробляють щорічно тисячі автомобілів. У Торонті є великі фабрики убраний.

Крім того, в кожному з цих міст є й інші заводи, фабрики, де виробляють все — від голки до нитки, від сукні до великої машинерії. Хто чим цікавиться, той спробує насамперед бути в такому місці, де знайде роботу, до якої він найбільш здатний.

При виборі сталого місця мешкання має значення ще й клімат. У провінції Онтаріо є різний клімат. Кому шкідливий один клімат, той може переїхати до більш відповідної щодо клімату околиці. От, наприклад, в північнім Онтаріо клімат гострий та сухий. Вліті тепло, а взимку досить холодно, багато снігу. Цей клімат здоровий і до нього можна дуже скоро

звикнути. Чим далі на південь, погода лагідніша та вогкіша, бо там є великі простори великих Озер. Тут вліті досить тепло, а взимі значно тепліше, ніж на півночі.

Перший рік у житті новоприбулого — це переломовий час. Як за цей період він переборе ті труднощі, що його стрінуть, то може бути певний, що в його житті в Канаді він буде мати успіх і щастя. Хто не старається вибороти собі в нових обставинах кращу долю, той не матиме успіху.

Хай не попадає ніхто в розпуку, коли від самого початку не йде все „як по маслі”, бо ніколи ще так не було. Спершу завжди і всюди тяжко. Переживши труднощі весні в Європі, новоприбулі в силі побороти багато менші труднощі нового життя в Канаді.

Теперішні новоприбулі зможуть так само переборти всі труднощі, як перебороли їх, незрівнаю прикріші труднісці, наші давноприбулі до Канади переселенці. Вони (давноприбулі) прибули до Канади, мов сироти до непривітної хати, бо ніхто їх не знав і не розумів. Тепер інакше, бо за новоприбулими стойть широкий український загал у Канаді, який готовий помогти. Треба одно пам'ятати: Ніхто новоприбулих не пізнає, хто і чим вони є, аж доки вже не покажуть того своїми ділами. Перед ними тернистий шлях всяких невигод, перепон та тяжкої праці, але цей шлях веде до щастя і добробуту

Громадянин повинен знати про свій уряд та про ті послуги, що їх дає уряд своїм громадянам.

У Канаді є два головні роди урядових послуг: — послуг федерального уряду та послуг уряду провінціонального. Розглянемо спершу послуги федерального (домініяльного) уряду.

У країні такої величини, як Канада, поштова обслуга відіграє особливо велику роль, бо це обслуга конче потрібна не лише в урядових справах, а й у справах особистих та торговельних. Поштова обслуга підпорядкована урядові Канади, її контролює міністер федерального кабінету. Пошта Канади — це одна з найкращих пошт у світі. Від половини літа 1948 р. всі листи в Канаді, адресовані на далеку віддаль, пересилуються повітряною поштою — без додаткової оплати, щебто за 4 центи. Оплата листів закордон також не коштує дорого в Канаді. З Канади можна післати поштою пакунки та грошові перекази.

Домініяльний уряд випускає гроші через центральний банк, т. зв. Банк Канади (Bank of Canada). А Парламент строго контролює цілу банкозу систему в Канаді.

Та найважливіші послуги уряду — це послуги в ділянці праці: в галузі рільництва та природних багатств. Наприклад, 1940-го року уряд заснував систему алеєкурації на випадок безробіття, та сітку урядових працедавчих бюр.

Робітник, заасекурений на випадок безробіття, платить щоденно якусь малу суму до спільної каси. Його працедавець докладає також якусь суму; уряд

же від себе додає 1/5 цієї загальної суми, щоб покрити кошти адміністрації. Отже, наприклад, робітник що заробляє \$26.00 або більше на тиждень платить, 36 центів на тиждень, а його працедавець — 27 центів. Коли робітник втратить працю, він може використати своє право на асекурацію, щебто діставати від уряду допомогу щотижня понад \$15.00. Уряд також створив працедації бюра, до яких ті, що потребують праці, мають звертатися. Бюра ці мають відомості де і яких робітників потрібно, а безробітний може там довідатися, де він може знайти собі працю. Переважно домініяльний уряд дбає, за допомогою пропінційних чинників, про належний різень платні та відповідні умови праці канадійських робітників.

Тому що Канада є країна великого і багатого рільництва (близько половини Канадійського населення живе з рільництва), — домініяльний уряд звертає пильну увагу і на стан Канадійського рільництва. Він дбає про здобуття ринків збуту на товари Канадійських рільників: збіжжя, овочі, тютюн та інше. Уряд допомагає Канадійському фармерові-рільникові поліпшити його продукцію — не лише щодо кількості, а й щодо якості: домініяльний уряд утримує ряд експериментальних станиць по цілій Канаді, де Канадійські агрономи провадять досліди. Колись Західна Канада не могла продукувати багато пшениці, бо клімат не сприяв знаним родам пшениці. Тоді знавці-агрономи взялися до роботи і їм вдалося виплекати новий рід пшениці, яка доспівала за дуже короткий час і тому надавалася на коротке літо Західної

Канади. Якщо тепер Канада стоїть на передовому місці в продукції пшеници, то це завдяки (в великий мір) урядові, який зумів розв'язати цю проблему. І дотепер міністерство рільництва не дармую, а пробує піліпшити стан канадських рільників. Із лабораторій міністерства та із експериментальних станиць вийшло багато поліпшень у всіх ділянках рільничої справи: — у пасічництві, в плекані овочів, птиці та худоби. Одна з найважливіших функцій міністерства — це ті безоплатні доради, що їх подає Канадським рільникам. Якщо рільник має якісь труднощі, він завжди може написати листа до свого міністерства і дістати на нього вичерпливі і випрактиковані поради. Міністерство розсилає **безплатно** багато інформативної літератури з усіх ділянок рільничого фаху.

А тепер спинімось на функціях провінційних урядів. Одна з найважливіших ділянок життя, яку контролює уряд провінції, — це освітні справи. Всі освітні справи належать до компетенцій провінцій. Провінційні уряди піклуються освітою дітей — від дитячого садка аж до університетських студій, а також різними освітнimi курсами для дорослих. У провінції Онтаріо навчання безоплатне для дітей до 13-ої класи, цебто до останньої передуніверситетської класи. Уряд утримує деякі університети. Вступ до університетів вільний для всіх здібних студентів. Коли здібний студент не має змоги платити за право навчання в університеті, то університет може дати студентові стипендію.

Міністерство Освіти підтримує і позашкільні ос-

вітні та культурні гуртки та організації; драматичні аматорські гуртки, хори та скрипки, гуртки вивчення ручних робіт тощо, та організує й утримує курси для чоловіків, де вони можуть навчитись англійської мови, канадської історії та інших предметів. У школах Онтарійської провінції тепер навчається 700,000 учнів та працює понад 23,000 учителів.

Кожний мешканець цієї провінції має право на безоплатне навчання в початкових та середніх школах і право вчащати на вечірні курси.

Міністерство Праці виконує потрібну й корисну працю. Наприклад, міністерство має окремий комітет який опікується тими робітниками, що в наслідок нещасливих випадків тощо втратили працевздатність. Комітет виплачує таким робітникам щомісяця певну суму, щоб бодай частково тим заступити його попере-дию заплатню. Міністерство праці інспектує місця праці, дбає, щоб робітники працювали в відповідних умовах та щоб були належно забезпечені від не-безпеки покалічень тощо.

Як Дсмініяльний уряд, так і Прогресивний мають окремі відділи, які займаються рільничими справами. Прогресивний уряд утримує один універ-ситет агрономії та інших студій, з'язаних з рільнищтвом; цей відділ підтримує ветеринарську колегію та ще одну середню школу рільництва. Тому що провінція Онтаріо є важливим предуцентом овочів, уряд заклав 40 років тому у містечку Вайледж велику експериментальну станцію, щоб плекати нові роди

овочів та вести досліди над проблемами садівників. За примір можна подати те, що ця станиця висилає раз на тиждень, а то й частіше, до всіх садівників Ніягарського півострова поради про час збирання озочів та інші важливі подробиці.

А найважливішу роботу виконує так званий відділ Рільничих Репрезентантів. Цей відділ має по цілій провінції бюра, в яких працюють експерти-знатні тій галузі рільництва, що є в даній околиці, наприклад, знавці тютюну, овочів, пасічництва, і т. д. Коли фармер-рільник має якесь питання, він може написати до найближчого бюро цього відділу, а бюро негайно висле знавця, який перегляне справу і постарається розв'язати її. Отже пересічний рільник має до своїх послуг найкращі фахові сили і то безплатно.

Слід згадати ще про охорону здоров'я. Уряд щороку платить мільйони доларів своїм лікарям та іншому медичному персоналові, що доглядає здоров'я мешканців Провінції. Де лише появиться недуга, що може поширитися, туди уряд посилає своїх медиків, щоб дослідили, звідки взялася та недуга і як її перевороти, щоб вона не поширювалася. Уряд платить мільйони доларів щороку на утримування шпиталів, побудованих переважно міськими та окружними чинниками, а також утримує ряд своїх шпиталів, головно санаторії для сухітників. Трапляються випадки, що людина в північних окрузах провінції, далеко від шпиталя чи взагалі від лікарської допомоги, тоді уряд посилає туди свого лікаря літаком, якщо це потрібне.

або хворого вивозить до якогось шпиталю. Цікаво навести ще такий приклад у галузі охорони здоров'я, в околицях, віддалених від заселених осередків. Туди уряд посилає свій шпиталь на рейках. Це залізничний вагон, подарований одною із великих Канадійських залізниць. Вагон цей обладнаний, як пересувна зубна клініка. Цей вагон знайдете на північних окраїнах провінції, де інакше люди не мали б нагоди зубної лікарської опіки. У цій клініці в всі прилади потрібні дентистові. За останніх 17 років ця пересувна клініка зробила 30,000 миль, а понад 20,000 осіб мали в ній нагоду лікуватися в подорожуючого урядового дентиста.

І так на кожнім кроці уряд слугить своїм громадянам. Немає такої ділянки, в якій би не був зацікавлений уряд. Наприклад, добування електричної енергії є в урядових руках: уряд строго контролює Онтерійські ліси та природні багатства, щоб не вичерпалися через надужиття.

Треба пам'ятати, що ці услуги громадяни вибороли протягом довгих років. Де урядових услуг чомусь немає, там можна їх дістати, лише треба зажадати їх. Кожний відділ уряду провінційного і домініяльного радо дасть потрібні інформації або поради і новоприбулим в усіх справах.

Треба знати всі права громадян і компетенції уряду, щоб належно використати їх. Якби всі знали всі права та услуги урядові, то напевно жилося б їм далеко краще, ніж живеться тепер. Хто стає десь до роботи, повинен докладно розпитати про умови праці.

Наприклад, повинен спитати, скільки годин на тиждень працюватиме, бо по заводах та інших підприємствах працюється пересічно лише 48 годин на тиждень. Щоб робітник працював дозші, працьовитий мусить дістати на те окремий дозвіл від уряду. Також є право, за яким робітникові належить на рік 2-тижневий відпочинок із повною платною. Це право не стосується до всіх робіт, тому й повинен робітник знати, чи йому належить таке.

Ми вже побачили з попередніх програм, що життя в Канаді може бути добре і щасливе. Ми довідались що Канада може багато дати новоприбулим, дати їм те, чого вони не могли дістати з тієї чи іншої причини деінде. І, навпаки, новоприбулі мають дати Канаді те, чого вона потребує. Вони можуть збагатити Канадійське життя і зробити Канаду кращою та багатшою, ніж вона була досі. Який вклад у життя Канади зможуть зробити новоприбулі?

Новоприбулі пізнали в Європі інші політичні системи і навчилися та звикли до способу думання інакшого, ніж ті, що народилися і виховалися в Канаді. Та це не значить що неможливо їм та Канадійцям порозумітися, не значить, що вони справді дуже відрізнюються від Канадійців.

Від 1939-го року вони опинилися в вирі війни — не далеко в запіллі, а на самім фронті світових подій. Вони вже пережили війну і відчули її на собі та

знають, що таке війна. Вони знають, що за життя під окупацією ворога, коли найменші прояви свободи були здушені жорстоким окупантом.

І не тяжко зрозуміти, чому їм часом приходиться думати відмінно від Канадійців. Їх переживання та виховання в умовах європейської культури навчило їх думати і жити інакше, тому часом не все буває зрозуміле тим, що знають лише Канадійський спосіб життя.

Декотрим людям часто здається, що Європа й Канада — це два окремі світи. Та нема перешкод, щоб ті два світи не могли б зійтися. Нема перешкод, щоб і новоприбулі та Канадійці не могли зійтися для спільногого їм добра.

Тому що Канада є демократична країна, вона дає право на думки, відмінні від звичних для більшості Канадійських людей. Різниця в способах думання — може не лише не піти на шкоду країні, а може стати великим здобутком та підставою поступу.

Коли говориться про бажання, щоб у способах думання зійшлися новоприбулі та Канадійці, то це не значить, що робляться спроби примусити новоприбулих думати точно так само, як думають Канадійці. Зовсім ні. Проте потрібно, щоб новоприбулі навчились уживати Канадійське мірило, бо Канадійські обставини часто виключають можливість думати чисто Європейськими категоріями. А можна сміло забути про будь-яку можливість навчити Канадійський загал думати по-Європейськи, бо кількісна перевага Кана-

дійців над новоприбулими рішуче виключає таку можливість.

Багато непорозуміння походить з того, що прибулі до Канади продовжують думання европейськими категоріями і тому не можуть успішно подолати ті труднощі життя. Річ не в тім, щоб думати конечно так само, як Канадійці, але щоб думати більш-менш у той самий спосіб — у тих самих Канадійських категоріях. І коли думатимуть подібно до Канадійців, зможуть зробити свій вклад у Канадійське життя, бо нові їх думки зможуть зйтися із думками Канадійців, а з того може вийти нова категорія добрих думок на спільну користь.

І саме тому, що новоприбулі походять з країн, де були обставини інакші, ніж у Канаді, тому що вони є носії нових традицій европейського життя, тому що вони відрізняються від Канадійців думками, — вони можуть зробити великий вклад у Канаду. А можуть цей вклад зробити у всіх галузях життя: в економіці; в політиці; культурі тощо.

У заводах Канади прославилися старо-крайові робітники-фахівці своєю роботою. Той коваль, столяр чи технік, що набув це в старім краю, безперечно виказує себе на кожнім кроці добрим робітником у Канаді, якщо він сумлінно виконує працю. Старо-крайові майстри гордяться тим, що вміють добре працювати. Ось чому новоприбулі можуть зробити вклад у Канаду тим, що можуть разом із рештою Канадійського робітництва піднести на високий рівень осяги

Канадійської індустрії і таким чином помогти Канаді випускати доброкісну продукцію, що могла б конкурувати на міжнародному ринку з продукцією інших держав. Тому що Канада дедалі збільшує експорт своїх виробів, то якість товарів набирає тим більшої ваги. Є між новоприбулими багато досвідчених фахівців-техніків, які мають досвід у цих справах, тому вони є в бажаним поповненням рядів Канадійського робітництва.

Між новоприбулими є й досвідчені рільники, фахівці садівництва, пасічництва тощо. І вони можуть багато зробити, допомагаючи Канадійським фармерам-рільникам піднести на вищий рівень Канадійське рільництво. По деяких місцевостях, наприклад, помітний брак досвідчених пасічників, а подекуди потрібні фахівці тютюництва і т. д. У всіх ділянках рільництва придалися б досвідчені люди. І хоч Канада є нині індустріальною країною, її добробут багато і багато вчому залежить від канадійського рільництва. Тому великі перспективи для новоприбулих відкриті саме на рільничім полі.

Між новоприбулими є люди, які мають досвід у економічних справах. Є також такі, що вміють провадити склени; є такі, що вміють керувати заводами, а є й такі, що свого часу працювали в ділянці міжнародної торговлі. І ці люди можуть зробити вклад у Канаду, бо Канада як модерна країна дедалі більше потребує адміністративних сил у торговлі.

Є між новоприбулими такі люди, які б могли засновувати нові індустріальні підприємства в Канаді.

Деякі предмети Канада мусить спроваджувати з інших країн, через те, що не має в Канаді людей, які б могли повести відповідну індустрію. Такі відділи індустрії, як текстильні, кузнірське виправлення хутер та багато інших — слабо розвинені в Канаді, бо нема у цій країні досить людей, які б мали той досвід, що дозволив би декотрим Канадійським товарам конкурувати з товарами інших держав. А якби можливо було заложити і розвинути таку індустрію в Канаді, то з цього мала б користь не лише дана особа чи особи, але й цілий Канадійський загал, бо це б значило збільшення Канадійської індустрії.

Буває часом таке, що новоприбулий до Канади — а таке вже багато разів бувало — не може цілком погодитися із Канадійським політичним життям. Не може зрозуміти, чому, наприклад, міський уряд так робить, а не інакше; або чому домініяльний уряд не поспішає видати той чи інший закон. І не раз кажуть вони: — „В нас дома було таки краще, бо було інакше”. І могло воно якраз так бути. Та замало лише критикувати, насамперед треба щось зробити, зrozуміти, чому воно так є.

А як і що можна зробити? Треба навчитися англійської мови, щоб свої думки можна було висловити до співгромадян зрозумілою їм мовою. Треба пізнати, як думають ті співгромадяни, щоб можна було б легше порозумітися з ними. Треба зацікавитися всеканадійським громадянським життям і довести це тим співгромадянам, а тоді вони приймуть до загального Кана-

дійського життя, як рівних з рівними. І тоді буде можливо поєднати Європейський досвід із Канадійськими обставинами для спільногодобра. Хоч Канадійці й горді з Канади, хоч вони щиро вірять, що Канада — це найкраща країна в світі, однак вони не кажуть, що Канада аж так в усьому досконала, що не можна вже ячого в ній поліпшити. Є в Канаді недомагання і ті недомагання ніколи не будуть усунені, коли новоприбулі не поможуть усунути їх. Досвід новоприбулих, набутий в Європі, безперечно придався б у Канаді, і вони можуть багато зробити, поділивши своїм досвідом із Канадійцями, скерувуючи його на добро цієї країни.

Та тут до речі буде сказати слово перестороги. Так само, як не є перфектна Канада, не є перфектною і Європа. Хоч Канада та Канадійці бажають того, щоб новоприбулі увійшли в життя цієї країни, хоч вони радо погодяться, що новоприбулі мають багато досвіду та хисту, та не слід думати, що ось новоприбулі мають спасати Канаду. Ні, все те, про що тут говориться, має бути довершене разом з усіма Канадійцями у спільній праці.

Є таке народне добро, яке не можливо міряти на долари та центи. Його немає ані в димах заводів, ані на широких ланах збіжжя; не є воно ані золото, ані срібло; ніхто його не може і вкрасти, бо воно заховане у душі народу. Таке багатство — це культура.

Стан Канадійської культури тепер значно кращий, ніж двадцять-п'ять років тому, Рік-у-рік зростають нові сили, появляються нові таланти, що під-

носять все вище і вище канадійську культуру і Канадійський народ. Нині канадійська культура перебуває в переломовій стадії. Світ починає пізнавати, що Канада велика не лише матеріально, а й духовно; не лише в її заводах та копальннях має вона багатство, але також і в її культурних здобутках. Канада має своїх людей, які творять і ширять її культуру, але ще треба дальшої невпинної праці, щоб вивести канадійську культуру на міжнародну арену.

Якраз серед наших імігрантів, серед новоприбулих є такі, що можуть доконати цього. Це ті мистеці-художники, поети, що приїхали до Канади — часом, як прості робітники шукати кращої долі. Є між ними письменники, музичні сили, різьбарі, малярі, скульптори та майстри інших галузей культури.

Поети та письменники, хоч вони й пишуть по-Українськи, можуть зробити великий вклад у загальне Канадійське життя тим, що можуть показати Канадійцям Українського походження красу літератури. Культурна людина любується не лише Шекспіром, але і Норвезьким Ібсеном, Французьким Бальзаком, Німецьким Шіллером, Італійським Данте, це є найкращими літературними творами якоюнебудь мовою, яку вона лише розуміє. І коли Українські письменники своїми творами зуміють плекати в читачів любов до літератури, то це буде значити, що вони полюбуються не лише Українською, а й Канадійською літературою, писаною англійською чи французькою мовою.

Українці, як музичний народ є великою культурною силою. Тому що музика — це міжнародня мова

їх обдарованість на цім полі культури щиро пізнають інші народи. Найкращим доказом на це є те, що на Канадській Народній Виставці, яка відбулася недавно, першу нагороду за скрипкове мистецтво дістала молода українська дівчина, що недавно приїхала з Європи до Канади.

Є ще багато музичних сил готових показати, що вони можуть довершити. З таких культурних сил може бути велика користь Канаді. Це ж стосується і до всіх інших майстрів української культури.

Та Канадські обставини не завжди дозволяють, щоб той чи той мистець відразу здобув успіх, а разом з ним — і матеріальний успіх. У Канаді таких людей, що живуть із свого мистецтва — як ззорі культури — дуже мало. Більшість цих людей живе з інших фахів, а свій вільний час віддає культурі. Лише найкращі мистці знаходять у своїм мистецтві і джерело заробітку на життя.

Постійно протягом кількох останніх десяти літ Канада дивувала світ своїм поступом у науці. Нині Канадські хеміки, знавці фізики, інженери та інші знавці в гордістю нації, бо своїми дослідами, своїми винаходами, вони доказали, що вони стоять на одному рівні з найкращими знавцями світу.

Та не можна нехтувати ті наукові сили, що тепер в Європі шукають притуловиська та ті, що вже знайшли його в Канаді. Від початку останньої війни значне число науковців приїхало до Канади і ця країна ще не шкодувала, що їх прийняла, бо їх винаходи помогли виграти війну, їх індустріальний досвід був

тою силою, яка уможливила побудування нових індустрій, які тепер дають заняття тисячам людей. Деякі з них працюють у Канадійських Університетах, як викладчики медичних наук, фізики, історії тощо. Їх приїзд збогатив Канадійські наукові сили, а їх праця безумовно принесе колись велиki плоди Канаді.

Коли Канада приймає скитальців до себе, то приймає їх людей, які мають великий досвід у багатьох ділянках життя. І ті люди, привезши із собою їх досвід та знання, можуть зробити великий вклад в цю країну — вклад не тілько тяжкою мозольною працею, але й бистрим умом та глибоким знанням. Вони не приносять до Канади щось нове, а здебільшого доповнюють те, що вже в Канаді є.

Лишє тоді, як всі Канадійці і новоприбулі вкладуть свої найкращі сили, здійснятися їх мрії про краще життя в Канаді.

Найголовніше для новсприбулих — це проблема їхнього громадянства в Канаді. Ця проблема своїм значенням перевищує всі інші проблеми.

Поглянемо передусім на реальний стан новоприбулих у Канаді, себто чи можуть вони стати громадянами Канади. Знайшовши відповідь на це, перейдемо до дальніої проблеми: як вони можуть або повинні діяти в цій справі.

Перші українські поселенці приїхали до Канади пів століття тому. Вони поселилися на широких Канадійських преріях західних провінцій; корчували та обробляли землі і стали господарювати. Інші,

приїхавши пізніше, поселявалися по містах та стали на залізницях, у копальнях та лісах північної Канади. Ще інші працювали робітниками на різних заводах. Декотрі з них спромоглися здобути вищу освіту та стали професіоналістами — лікарями, адвокатами і т. д. Їх діти зростали, ходили до Канадійських шкіл. Декотрі притримувалися мови та традицій своїх батьків, інші — ні. Поволі вони змогли вибороти для себе місце в Канадійському житті, не як якась окрема група, а як частина Канадійського загалу. У другій світовій війні десятки тисяч Канадійської молоді Українського походження брали участь у збройних силах Канади. Багато з них полягло в бою, вкрившися славою. Нині немає військового відзначення чи ордена, якого якийсь Українець чи Українка або взагалі так звані чужинці не здобули б. Щороку поважне число молоді кінчає вищі Університетські студії, дуже часто з почестями.

А що на це Канадійці іншого національного походження, цебто англо-саксонського та французького?

Спершу вони дивились з погордою на „чужинців”, як звали вони всіх новоприбулих. Не розуміли вони їх, не знали хто вони такі, чого хочуть та чому приїхали до Канади. Їм здавалося, що чужинець нічого не здатний, хіба лише на тяжку фізичну працю. Вирізняли їх з-поміж себе.

Та згодом, по довгих роках ті чужинці показали, хто вони такі. Давнім канадійцям здавалося, що чужинці приїхали лише використати Канаду, заробити та й поїхати назад, звідки прибули. Та воно

так не було. Чужинці ті обробляли землю, поселювалися, будували, заробивши гроші нікуди не виїждали, як то дехто собі думав. Нові поселенці доказали, що вони такі самі люди, як і інші, що вони мають ті самі здібності. Нові поселенці зжилися в цій країні і довели на ділі, що вони думають тут лишитися. Своєю участю в воєнних зусиллях Канади вони доказали, що ця країна їм дорога, що за неї вони готові життя віддати. І побачили інші та зрозуміли, що із тих чужинців-імігрантів, які не знали англійської мови, а дотримувалися звичаїв часто іншим незрозумілих, — стали Канадійці, справжні громадяни цієї країни.

Мабуть, нема такої людини в Канаді, яка не стрічалася ще з Канадійцем європейського походження. Тепер більше, ніж коли, Канадійський загал зрозумів, хто ті Канадійці українського та іншого походження. Тепер усі вважають себе взаємно справжніми канадійцями. Вирізнення — дискримінація зникає з кожним днем, а натомість зростає взаєморозуміння та пошана одних до одних.

Ось так стояла справа із новими Канадійцями до кінця останньої війни. Тепер знову виникла та сама проблема. До Канади прибуває дедалі більше людей з Європи, між ними і Українці, які починають будувати наново своє життя — війною перерване — у цій країні. Є всі підстави сподіватися, що й вони здоouудуть належне місце серед громадян Канади, що **і вони** відіграють свою роль в громадськім житті цього краю.

Хоч цілком хвалигідним є цікавитися Українськими справами та підтримувати виключно Українські організації і церкви, та дуже часто це буває не цілком усім, чим громадянин інтересується. Бо тоді людина може занедбати свій обов'язок, як і свої інтереси у загально-каналійських справах не-Українського характеру. Тоді людина поліщає провалити загальні справи своїм співгромадянам, а сама не проявляє жадного зацікавлення тим, що діється довкруги ней. І коли Українці в Канаді — як група — занедбують Канадійські справи, чи то федерального, чи провінційного, чи місцевого характеру, то інші мають підстави казати, що вони не є справжніми Канадійцями, бо їх Канада не обходить. Цим Українські мешканці Канади шкодять лише собі. Вони мають голос в урядуванні цієї країни, мають доступ до кіл, які керують їх життям, але наперекір здоровому глуздові залишають керування їхнім власним життям комусь іншому. Вони можуть за себе самі говорити, можуть зробити свій вклад у суспільне життя, але себе не обстоюють, вкладу не роблять, а коли щось станеться, що ім, як мешканцям околиці, не подобається, кажуть, що вони покривджені. Так, тоді вони покривджені, але сами собою. Як повиннося діяти? Наприклад, в однім містечку південного Онтаріо недавно згорів окружний шпиталь. Почалася збірка фондів, щоб відбудувати його. Різні групи Українців підготували ряд концертів, дохід з яких був призначений на відбудову того шпиталя. Цей приклад цікавий не тільки тим, що там зібрано певну суму грошей на ціль будови,

але він довів загалові, що ті Українці цікавляться загальними справами, бо ж у тім шпиталі лікувалися не лише англійці, чи французи, а всі мешканці даної околиці. Так само, як ті Українці заступали свої інтереси, коли помогли в збірці на шпиталь, так й само ті, що цікавляться всеканадійськими, провінційними чи окружними справами, заступають лише свої ж інтереси, а не чиєсь інші.

Тепер більш ніж коли Канадійський загал дивиться прихильно й приязно па Канадійців європейського походження та на новоприбулих. Отже новоприбулі будуть мати вільніший вхід у Канадійське коло, ніж ті, що приїхали, скажім, десять чи то двадцять років тому. Буде залежати від них, як їх прийме загал і як вони пристосуються до Канадійського громадського життя. Безумовно знайдуться й такі, що поставляться вороже до новоприбулих, та це буде меншість, яка буде часом пробувала ширити роздр, заступаючи свої власні вузькі інтереси.

Яке громадське середовище знайдуть у Канаді новоприбулі?

Канадійське громадське середовище відзначається не своєю поверхною єдністю, або монолітною структурою, а, навпаки, тим, що воно включає в себе безліч різних елементів — за національним походженням, культурним зацікавленням, політичним переконанням тощо. Тому то в кожнім місті чи містечку знайдеться безліч всіляких організацій — спортивних, культурних, політичних і т. д. Та є й інші ще організації, все-включаючого характеру, які цікавляться

ширшими громадськими питаннями — це так звані допомогові товариства, які об'єднують усіх мешканців околиці до певного діла, яке може цікавити всіх, а не лише одну групу. Такі товариства, як наприклад, Червоний Хрест, займаються такими справами, як піддержка всіляких добродійних інституцій — сиротинців тощо. Ці товариства допомагають урядові в таких заходах, як масовий лікарський перегляд, збирання фондів на боротьбу проти рака і т. д. Ці товариства стараються зробити вулиці наших міст більш безпечними для дітей. До таких організацій, а вони існують всюди, може належати кожний мешканець околиці. У них робиться праця, корисна цілому загалові, у них стрічаються люди зі всіх класів та різних національних груп. Лише вільними та частими зустрічами можна викорінити всякі упередження та тенденції вирізнятися, що часто безпідставно відчувається супроти членів другої національності чи церкви або економічної верстви. І так у всіх галузях життя можна стрічатися та порозуміватися з іншими людьми, некомпромітуючи свої особисті ідеали або окремі інтереси.

Найбільш небажаною річчю в Канаді є життя якоїсь групи, котра старається бути самовистачальною. Самовистачальність у громадському житті — це застій, небажаний застій.

Та хоч Канадське громадське життя складається з безлічі різних елементів, варти уваги дві прикмети того життя, а саме: рівність та толерантія. І якраз ці дві прикмети роблять Канаду крайною силь-

ною. Рівність — це рівність не перед правом, але і в очах загалу, рівність народностей і людей різного рівня за матеріальним станом. Не можна заперечити, що в Канаді ріжні кляси чи верстви населення, але в громадському житті то майже не різнить їх. Рівність — це один із фундаментів, на якому ця країна побудована. У цім краї не маєковий стан та походження, а здібність людини визначає її місце в суспільстві. Ось тому декотрі з послів Канадійського парляменту — це прості робітники або сини робітників. Не всі професори, лікарі та інші передові люди цього краю є синами чи дочками багатих людей; не всі й оділичили високе становище в суспільстві, а радше вибилися до нього через свою здібність. Дуже трудно знайти помежи Канадійськими студентами університетів таких, які літом не йдуть на заробітки. А йдуть всі сини та дочки найбагатших батьків разом із дітьми найбільш убогих. Роблять вони всю роботу, яка лише не попаде, рубають ліс, працюють кельнерами по ресторанах, працюють по фабриках і заводах, на будовах — як прості робітники. Не диво, чому в Канаді існує єдність. Тяжко нині знайти щось таке, до чого не мали б так звані прості люди доступу: школи, університети; культурні установи та все інше — цілком доступне всім Канадійцям. У Канаді зникли майже цілком всі прояви нерівності.

Друга прикмета Канадійського громадського життя, а заразом і життя у цій провінції, це толерантність. На нетолерантність у Канаді місця немає. Уряд ручить свободу слова та думки і тому ніхто немає

права мати упередження проти більшого свого лише тому, що той або іншої віри, іншого політичного переконання чи іншої раси. І ми, Українці, не маємо права мати упередження супроти інших людей, тому що всин належать до народу, до якого ми не маємо симпатії, або політичної партії, яку ми не любимо. Не забуваймо, що в Канаді всі рівні. Якщо не хочемо, щоб хтось до нас мав упередження, то не маймо його супроти інших. Багато наших співгромадян у Канаді походять від тих народів, до яких ми часто неприхильно або вороже ставилися. Та Канада не в Європою і ненависть супроти ворогів в Європі не повинна переноситися до Канади. Без уваги на те, чи хтось громадянин Канади, чи ні, — всі замешкали в Канаді є Канадійці, тж і поводитись усі мають як Канадійці. Не сміємо провадити своєї приватної війни супроти якоїсь окремої групи наших співгромадян. Якщо хочемо, щоб нас мали за рівних, щоб нас толерували, то не забудьмо толерувати інших і мати їх за рівних.

Зацікавмося Канадою! Пізнаймо її політику. Знаймо, яке становище вона має в міжнародних справах, який її голос у нарадах Об'єднаних Націй. Знаймо, які політичні партії і яку відограють роль у цім краї, хто вони; чого хочуть, що зробили для країни, а що обіцяють зробити. Знаймо, хто є прем'єром цієї провінції, яка партія при владі, що вона зробила, що робить, які ще є партії. Не забуваймо і окружні справи. Хто є війтом округа, хто посадником міста чи містечка. Одним словом, зацікавмося всією структурою нашого уряду та політичного життя нашої країни.

Зацікавмося Канадою! Пізнаймо культуру та історію її. Знаймо її минуле; знаймо її багатства природні, її людей, знаймо, чим вона живе, до чого прямує.

Зацікавмося Канадою! Пізнаймо своїх співгромадян — англійців, французів, італійців, німців, поляків, чехів, румунів та всіх тих, з кого складається населення цього краю. Навчімося спільної мови, щоб нас розуміли інші та щоб ми розуміли їх.

А передусім знаймо, що ми є частиною Канади, ми ті, що приїхали сюди 50 років тому, чи ті, що приїхали по першій світовій війні, чи ті, що приїхали минулого місяця, тижня чи навіть учора — як скитальці із війною знищеної Європи. Наш обов'язок супроти себе, супроти інших жителів цієї країни; супроти самої Канади — є взяти активну участь у житті цієї країни для добра Канади, для добра інших жителів цієї країни, для добра самих нас.

Онтаріо, як і кожна інша провінція, має свою окрему історію. Хоч ця історія обчислюється лише сотнями, а не тисячами літ, але вона багата і цікава для сучасників.

У 1759-ім році англійський генерал Вулф переміг французькі війська біля Квебеку, і цією подією скінчилося французьке панування в Новім Світі. По чотирьох роках після цього, за договором, так звана Нова Франція, перейшла в руки Англії. На території Нової Франції жило тоді близько 70,000 французів та

до 10,000 англійців. Політика англійського уряду до завойованих спершу була дуже сувора. Були намагання позбутися французької мови й віри та інших виключно французьких прикмет та заступити їх англійською мовою та впливами. Та по кількох роках уряд узяв більш толерантний тон, і 1774-го року завів у життя указ, так званий „Квебек Акт”, котрим привернув деякі права французам.

Та 1775-го року, далеко за границями цієї країни, сталася подія, яка змінила цілий курс історії Канади. На південь від Канади, у так званій Новій Англії, вибухло повстання, яким мешканці Америки рішилися здобути собі незалежність від Англії. Це повстання увінчалося успіхом і в 1783-ім р. Англія визнала незалежність 13-ох держав-колоній, яким судилося пізніше стати тою державою, яку ми тепер знаємо як Сполучені Штати Америки.

Хоч Сполученим Штатам вдалося вибороти незалежність від Англії, але не всі мешканці підтримували той рух за незалежність. Людей, які противилися тому повстанню, було досить поважне число. Коли скінчилася американська революція, вони, будучи лояльні до Англії, спинилися в дуже несприятливій ситуації, бо жили тепер у зовсім ворожому середовищі. Їх життя в Америці стало неможливим, і їм на поміч прийшов уряд Англії тим, що дав фінансову допомогу і кораблі, щоб їх вивезти з Америки. Понад 50 тисяч з них поселилися в Канаді; приблизно 35 тисяч у східніх надморських областях, до 10 тисяч у Новій Франції — Квебеку, а до 5 тисяч у Онтаріо. Це дало

тодішній Канаді поважне число англійських поселенців, які тепер становили більше, ніж половину, всього населення, замість одної восьмої частини, як було колись. Ці люди, що покинули Америку, щоб жити під Британським прапором, звалися Лоялістаму Сполученого Королівства, нашадки і досі гордяться своєю вірністю щодо Британської Корони. Їх перші початки в Канаді були дуже трудні. Побачивши великий розвиток в околицях, заселених Лоялістами у Ніягарськім Півострові та у західніх районах теперішнього Онтаріо, Британський уряд створив у 1791 році окрему провінцію т. зв. Герішню Канаду. Це поділило тодішню Канаду (до того часу існувала лише прозінція Квебек та три надморські провінції) на три головні частині: — Горішню Канаду, (нинішнє Онтаріо), Долішню Канаду, (нинішній Квебек), та три надморські провінції. Лоялісти Герішньої Канади почали домагатися голосу в уряді, якого французи в Долішній Канаді не мали, так що в 1791-ім році Британський парламент завів так званий Конституційний Акт, яким дав провінціям самоупразду у вигляді Рад, які мали репрезентувати населення. Це був перший важливий крок до здобуття свободи, бо відтепер мешканці мали право вибирати послів до провінційної Ради, де до того часу правив уряд призначуваний Британією, а не обраний населенням.

У 1812-ім році Американські війська почали наїзд на Канаду. Саме тоді Англія воювала проти Наполеона і декотрим Американцям здавалося, що настазручний момент окупувати Канаду. І хоч Сполучені

Штати Америки в той час мали в 14 разів більше населення, ніж Канада, яка мала пів міліона, все ж таки не пощастило Американцям захопити Канаду, і війна скінчилася в 1814-ім році без жодних наслідків. Слід тут згадати, що в цей час французи, недавно англійцями переможений народ, були — майже без винятків — вірні Британії.

По зформуванні Горішньої Канади, почала наливати іміграція до Канади. Перша хвиля імігрантів прибула із Сполучених Штатів. Уряд Горішньої Канади обіцяв тим, що оселяться в тій провінції, дати безплатно землю, і багато американців переїхало до Канади, користуючись цією нагодою. Деякі з них були лоялісти, що не мали змоги вийти скорше зі Сполучених Штатів.

Війна 1812-1814 рр. перервала іміграцію з Америки на довгі роки, але натомість почалося поселення людей з Великої Британії. Приїхали тоді Шотляндці, які мусіли покидати свій край через дуже погані економічні обставини, Ірландці, що їх нужда та заворушення вигнали з їх рідного краю, а також і Англійці. Ці станині — це були переважно вояки, що шукали місця поселення по довгій Наполеонівській війні. Число населення зросло дуже скоро. В 1791-ім році було в Горішній Канаді 6,000 поселенців, а до 1850-го року це число помножилося більше як у сто разів, бо того року було вже аж 800,000 населення. У самім 1847-ім році понад 100,000 нових поселенців осілися в Горішній Канаді (Онтаріо), кількісно переважало вже населення Долішної Канади (Квебеку), — і Ка-

нада стала англо-мовою країною з більшістю англійського населення. Від того часу ця провінція почала скоро розвиватися економічно і політично.

Хоч Конституційний Акт, про який ми вже згадували, дав населенню самоуправу, себто виборний уряд-раду, проте він не був задовільний, бо в наслідок його виникла можновладна група, яка не була відповідальна перед цілим населенням. Це спричиняло всякі прикористі. Почалася агітація за зміну права, щоб зробити уряд більш залежним від населення. Тяжко було побрати тих, що хотіли, задля своїх власних інтересів, затримати стару систему, і тому в 1837-ім році було мале повстання проти уряду. Хоч це повстання було швидко придушене, проте вжито заходів, щоб поліпшити стан.

Разом із цим в Канаді, чи радше в поодиноких провінціях, себто в Горішній Канаді (Онтаріо), в Долішній Канаді (Квебеку), в Нозім Бронсвіку, в Новій Шотлії та на острові Князя Едварда — почав зростати дух єдності, ширілися заклики, що поодинокі провінції позинні з'єднатися в одну державу. Повогій дискусії та тяжкій праці, в 1867-ім році в Британському парламенті, на домагання Канадійців, прийнято так званий „British North America Act”, Акт Британської Північної Америки, який злучив Горішню й Долішню Канаду, Новий Бронсвік та Нову Шотлію у одну конфедеративну державу — Домініон Канади. Остроз Князя Едварда якийсь час не хотів увійти в конфедерацію, але згодом (1873 р.) теж приступив. Від того часу до 1905-го року приступили

також Британська Колюмбія, Манітоба, Саскачеван і Альберта. Нова Фунляндія, Британська Коронна Колонія на східнім побережжі Канади, також відмовилася до складу цієї нової держави. І аж минулого 1948-го року, мешканці Нової Фунляндії переголосували, щоб прилучитися до Канади. В березні 1949-го року Нова Фунляндія була прийнята до складу Дсмініону Канади — як десята провінція.

Від часу Конфедерації сталося мало історичних змін у провінції Онтаріо. Вона дуже скоро розвинулася і зросла, ставши найважливішою провінцією Канади щодо населення та індустрії. В 1941-ім році ця провінція мала, за переписом, 3,785,000 мешканців. Припускають, що в 1945-ім році тут було 4 мільйони населення, а тепер безумовно є багато більше.

Це коротко про історію Онтаріо. Тепер поглянемо на її географію та природні багатства. Провінція Онтаріо займає простір межі провінціями Квебек та Манітоба. На півдні ця провінція межує із Сполученими Штатами та з чотирма великими озерами: — Супіріор, Гюрон, Ері та Онтаріо. На півночі вона досягає заток Джеймз-а і Гудсона. Простором провінція Онтаріо вдвічі більша, ніж Франція, більш як втрічі більша, ніж Англія, Шотляндія, Велс та Ірландія, щебто всі Британські острови разом. По Квебеку, Онтаріо — це друга щодо величини провінція Канади. Тепер вона далеко більша, ніж була навіть 50 років тому, в наслідок включення північних областей. Коли говоримо про цю провінцію перед двадцятим століттям, то маємо на увазі південну частину, яка лежить

між чотирома Великими Озерами. Онтаріо має 2,365 миль побережжя вдовж прісно-водних сзер. Сама провінція має 412,000 квадрат. миль площі, із якої понад 49,000 квадратових миль припадає на озера та ріки. Наприклад, Озеро Супіріор має 400 миль в довжину, Гюрон — понад 300 миль, і кожне з решти озер має не менше, як 200 миль довжини. Озеро Супіріор — це найбільше прісно-водне озеро в світі.

Ця провінція простягається 1000 миль із сходу на захід і понад 1000 миль із півдня на північ. Її земля плодюча, головно в південній частині, де мільйони років тому були праисторичні озера, що пізніше висохли. На південь від Гудсонської затоки, в північній частині провінції, є також добра смуга глинкуватої землі, цілком придатної до рільництва. Ця смуга ще не заселена, але можна сподіватися, що колись цей район буде поселений і стане одною із кращих рільничих околиць провінції Онтаріо. Майже на всюому просторі провінції клімат сприяє рільництву, бо вона лежить між великими водами — Великі Озера на півдні і затоки Джеймса і Гудсона на півночі. Але в північній частині провінції часом бувають сильні морози, що приходять із Заходу. Пересічна температура не всюди одна. У південній частині вона літом доходить до $+95^{\circ}$ фаренгайта (35° цельсія), а зимою падає до -10° (-23° цельсія). У північній частині провінції найвища температура досягає $+85^{\circ}$ фаренгайта ($+30^{\circ}$ цельсія), а найнижча коло -40° (40° понижче зера цельсія). Хоч і бу-

вають періоди великої спеки або сильних морозів, проте пересічна температура цілком можлива.

Усі частини провінції мають цілком досить опадів. У південних районах пересічно випадає за рік понад 34 цалі дощу, а зимою понад 59 цалів снігу. Хоч у північній частині випадає тільки до 21 цалля на рік дощу, зате там випадає за рік приблизно 100 цалів снігу, себто понад $2\frac{1}{2}$ метри.

Онтаріо має понад 4 мільйони населення, при чому в південній частині, що становить лише 14 відсотків площі провінції, живе понад $3\frac{1}{2}$ мільйони душ, а в північній частині, на 85-ох відсотках землі, живе лише 600,000 душ населення.

Цікаво подивитися на деякі числа щодо населення цієї провінції. Шід час перепису 1941-го року тут було 500,000 людей, рідна мова яких була не англійська і не французька. Між ними було 66.000 німців, 51,000 жидів, 48,000 українців, 45,000 поляків та 42,000 італійців. Справжнє число людей, що мають одно з тих національне походження звичайно більше, бо тут бралося до уваги мову, а не походження. Наприклад, рідна мова даної особи, себто перша мова, яку людина вивчила, могла бути англійська, хоч та людина є українського чи польського походження. У 1941-ім році, під час того ж перепису, було 3,425,000 людей, що володіли англійською мовою, а лише 17,000, які не говорили по-англійськи. Понад 3 мільйони мешканців Онтаріо народилися в Канаді, 400,000 народилися на Британських Островах, себто в Англії, Шотландії або в Ірландії, а лише 202,000 приїхали

з інших європейських країн. В той самий час було в цій провінції понад 500,000 людей не-англійського і не-французького походження. Це значить, що в 1941-ім році — і тепер також — значна більшість мешканців цієї провінції не-англійського і не-французького походження — це канадійські уродженці. Крім того, більшість тих, що народилися в Європі, живуть у Канаді вже понад 20 років. Отже не дивно, що багато з цих людей є канадійцями не лише горожанством, але й думками та переконанням.

Понад 40 відсотків усіх робітників у Канаді живе в Онтаріо, хоч ця провінція має лише 33% всього канадійського населення. Третина всього населення цієї провінції мешкає і працює поза містом. Пересічна заробітна платня в провінції Онтаріо — є найвища в Канаді.

Дві третини населення цієї провінції мешкає по містах та містечках і там заробляє на життя. Найбільше місто в провінції і заразом столиця є Торонто, розташоване на північному березі Онтарійського Озера. Включно з передмістями Торонто має понад 900,000 душ населення. Друге місто щодо величини — це Гамільтон з 200 тисячами населення. Третє з ряду — це Отава, столиця Канади, також із населенням до 200,000. Міста Віндзор і Лондон мають майже по сто тисяч населення. Крім цих більших центрів, ще є до 20 міст з населенням понад десять тисяч, а далі ще 140 містечок, де населення не досягає 10 тисяч. Всі ці міста й містечка зростають поступово, з розвитком індустрії.

Є ще багато питань, зв'язаних із цією провінцією, на які дамо відповідь далі.

На підставі вище сказаного, ми вже знаємо, що у цій провінції в всі засоби для життя, що тут є нагода для новоприбулих розпочати життя заново, може, не розкішне, але життя без страху перед політичним чи релігійним переслідуванням.

Канада стоїть на першому місці в світі щодо експорту паперу, добування ніклю, азбестосу та плятини; Канада стоїть на другому місці в світі щодо експорту паперової сировини, добування золота, алюмінію та цини, на третьому місці в добуванню міді, і на четвертому щодо добування олова, срібла, магнезії та збору пшениці. Крім того, Канада є третьою державою в світі щодо загальної вартості її експортів, а перша держава щодо розміру загального експорту сировини. Канада не лише продає свою сировину. Вона має високо розвинену індустрію, яка за шість років — від 1939-го до 1945-го року зросла втроє. Канадська індустрія поступово зростає й далі даючи заробіток на життя мільйонам Канадійців.

Найбільші природні багатства прозінції Онтаріо — в її рільництві, бо понад 700,000 населення живе з рільництва, річно продукція якого становить 450 мільйонів долярів. Прозінція має понад 175 тисяч окремих господарств-фармів. Більш, як три четверти всієї орної землі в цій провінції є власністю самих фармерів. Цікаво подивитися на величину цих господарств.

У провінції Онтаріо, як і в цілій Канаді, земля міряється на акри. Акер — це одиниця площі землі. Один акер дорівнює приблизно старо-краєвому мортові і пів, або приблизно третині десятини. Отже в цій провінції нині є яких 10 тисяч фармів, які мають менше як десять акрів, 25 тисяч які мають 10 до 49 акрів; 63 тисячі від 50 до 99 акрів; 56 тисяч від 100 до 199 акрів, та 20 тисяч понад 200 акрів. Причиною нерівності величини господарств щодо площі землі є те, що не на всій площі плекаються ті самі культури. Наприклад, овочеві фарми в південному Онтаріо переважно малі, бо там із одного акра землі можна заробити більше ніж з одного акра пасовиська або збіжжя. При озочевих фармах багато праці, отже є межа величини фарми, яку фармер може сам обробити не наймаючи багато робітників. Те ж саме можна сказати й про городні і молочарські фарми. І, навпаки, фарми, на яких вирощується збіжжя, льон, кукурудза, буряки, бараболя, тощо — досить великі щодо площі і прибуток з одного акра значно менший, ніж з акра овочевих або городніх фарм.

Рільництво в цій провінції можна поділити на п'ять категорій: збіжжеве, садівниче, городниче, скотарське та мішане. В Онтаріо ростуть такі культури: пшениця, жито, гречка, горох, бараболя, цукрові і коромові буряки, фасоля, льон, соя, сіно та всіляка друга паша. Пересічна річна вартість всіх цих продуктів доходить до 140 мільйонів доларів, при чому найбільше прибутків тут дає сіно і паша, а потім овес, мішане збіжжя, пшениця, кукурудза й бараболя.

Переважна більшість цих фарм розкинена на широкій смузі вдовж північного узбережжя Онтерійського озера. Овочеві фарми (сади) розкинені переважно на південному березі Озера Онтаріо на так званому Ніягарськім Півострові. Тут ростуть яблука, виноград, сливи, вишні, черешні, брускви, груші, малини та інші. Найдорожче ціняться брускви, а за ними йде виноград і яблука. Пересічний річний збір овочів дорівнює десять мільйонів доларів.

Найбільші прибутки в городньому господарстві дає бараболя (картопля), а за нею йдуть помідори, цибуля, бруква та капуста. Пересічний річний збір всієї городовини доходить до 25 мільйонів доларів.

Профінція Онтаріо не плекає багато худоби, бо на це більше надаються західні провінції, але на фармах тут можна знайти багато худоби та свиней на за-різ. Досить розвинене в Онтаріо вівчарство та птахівництво (кури та індикі).

До мішаних фарм цієї провінції зараховуємо такі, які продукують молоко, яйця, тютюн, мед, вовну та інше. Молоко дає щороку понад 120 мільйонів доларів прибутку; інші продукти дають такі річні прибутки: тютюн 25 мільйонів доларів, яйці 44 мільйони доларів, мед півтора мільйона доларів, вовна один мільйон доларів.

Річний прибуток Онтарійських фармів становить понад \$400,000,000, отже понад \$2,280 припадає на кожну фарму цієї провінції; це є найбільший пересічний прибуток на фармах у Канаді.

Варті уваги ще й ті вигоди, що їх мають Онтарійські фармери. На фармах є 175,000 хат, 37% з них електрифіковані, 51% мають телефон, 66% мають своє радіо, а 70% — свій автомобіль. Тисячі хат та родин ще не мають згаданих вигод, отже Онтарійська індустрія потребує часу, щоб дати всім фармерам повні вигоди.

Та не лише фармерством багата ця провінція. Вона має великі поклади мінеральні та руди, потрібних в модерній індустрії, за винятком вугілля та бляхи. У цій провінції добувається більше мінералів та руд, ніж у будь-якій іншій: майже половину всієї цієї продукції цілої Канади. Найголовніші руди, що їх тут добувають це срібна, нікльова, мідня та золота й платинова. Тут витоплюється залізо, магнезій, цина, тунгстен та інші металі. Під час війни канадійські інженери розшукали великі поклади залізної руди під озером Стіл Рок у північній частині цієї провінції. Це було в осені 1943 року. Почалася робота; треба було збудувати велику систему каналів, щоб спустити воду із озера; потім треба було понад 50 метрів — 165 футів — землі зібрати із dna озера, поки можна було дістатися до руди. Роботу почато в грудні 1943 року. В вересні 44-го року перший вагон руди з копальні в Стіл Рок доставлено до сталеварні. Ця одна копальня продукує нині понад 1,000,000 тон руди річно, найкращої руди на цілім континенті, тої самої якості, що шведська. Це не лише помагає Канаді бути частково незалежною від потреби імпортувати руду до Канади

із Сполучених Штатів, але навіть дозволяє Канаді експортувати руду до США.

Великим багатством цієї провінції є ліси та джерела електричної енергії. Провінція має понад 240,000 квадраточих миль лісу і 170,000 квадратових миль якого придатний до експлуатації. Майже всі ліси підлягають контролю провінційного або домініяльного уряду, так що уряд може наглядати за вирубуванням лісу, а також слідкує за насадженням молодого дерева там, де була лісова пожежа або де ліс вирубано. Отже можна бути певним, що вистачить лісу на всі потреби.

Дерево вживається на різні потреби: на будівлю, на паливо, а також на виріб паперу. Онтарія може експортувати багато паперу та дерева на виріб паперу, бо має великі простори лісів, а уряд дбайливо пильнує їх. Майже половина всього лісу, призначеного на папір у Канаді, є в цій провінції.

Також не треба підкреслювати значіння електроенергії, яка відіграває дуже велику роль в домах і в індустрії. В Онтарії продукція й дистрибуція електрики підпорядкована неполітичній комісії, яка контролює всі фази електричної енергії в цій провінції. Хоч ця провінція дуже багата на ріки та озера, на великі водопади на яких можна будувати електровіні, але не всі ці джерела використовуються. Навіть половини тих джерел електро-енергії в Онтаріо ще не використані. Тут є ще великі перспективи для розбудови індустрії. Саме тепер уживаються заходи побудувати, і докінчити будову кількох великих електро-

вень, які могли постачати електро-енергію індустрії, що рік-у-рік розростається.

Дуже важлива ділянка роботи урядової комісії це електрифікування фармерських околиць. За планом передбачено до 1956 року електрифікувати більше половини Онтарійських рільників. Досі лише третина фармерів має електрику по домах.

Індустрія — це життедайна кров країни. І якраз ця пропонція багата на індустрію, тому посідає таке визначне місце в економії Канади. Провінція Онтаріо, маючи лише третину всього населення Канади, випускає майже половину всієї індустріальної продукції Канади.

Візьмім, на приклад, будівельну індустрію. У цій провінції знаходиться близько 45% всього будівництва Канади, цебто на кожних сто доларів, витрачених на будівництво в Канаді, \$45.00 витрачується в провінції Онтаріо. Потреби будівельної індустрії дуже великі і різноманітні. Наприклад, будеє чоловік хату або будеє фірма фабрику. Треба матеріялу. Треба дерева, цегли, цементу, каменю, цвяхів, заліза, фарб і т. д. Дерево дасть Онтарійський ліс; залізо — Онтарійські копальні та сталеварні; фарби та інші хемікалії дає велика хемічна індустрія.

Автомобілева індустрія має свої осередки в містах Віндзор та Ошава, даючи роботу для 20,000 робітників. Річна продукція цієї індустрії дорівнює \$200,000,000.

Під час війни виріб літаків був одною із найголовніших галузей індустрії, але тепер ця галузь значно

обмежена. Проте є заводи, де виробляються літаки, а головно в Форт Вільямі та в Малтон, недалеко Торонто, у Торонті та в Гамільтоні.

Та найбільше робітників працює на тих заводах, де виробляється електричне приладдя, як мотори, дріт і т. д. Там працює понад 30,000. Ця індустрія розкинена по цілій провінції і має відділи майже в кожному місті та містечку.

У цій провінції близько 25,000 людей займається шліфуванням всіляких металів: олова, міді, заліза, цинку і т. д.

Високо розвинена тут ґумова індустрія, що має першорядне значення в щоденному житті. Є тут харчова індустрія, де приготовляються мясні продукти — ковбаси, шинки і т. ін. До найважливіших галузей індустрії ще належить паперова та млинарська, що в цій провінції сильно розбудовані.

Отже бачимо, що ця провінція має великі природні багатства та добре розвинену індустрію. Все це уможливило такий рівень матеріального забезпечення населення і подає надії на дальший добробут мешканців цієї провінції і цілої Канади.

Канада писаної конституції не має. Канадійська держава спирається на акт Британського парламенту, що увійшов у життя 1-го липня, 1867 року, цебто т. зв. Британський Північно-Американський Акт. Цей акт з'єднав чотири провінції — Онтаріо, Квебек, Нову

Шкоцію та Новий Бронсвік — у Домініон Канади. У цьому записаний поділ урядування країною межі урядами провінцій та одним центральним урядом федеральним. У цьому Акті є вказівки щодо творення парляменту та про парляментарну репрезентацію. Та цей акт не є формальною конституцією, а тому що він є актом Британського парляменту, всякі зміни в ньому мусять перейти через Британський парлямент. І коли Канада хоче змінити свій лад урядування, то мусить звертатися до Британського парляменту, щоб він зробив ждані зміни. Безумовно, Британський парлямент ніколи не відмовився б цього зробити.

Домініяльний уряд в Оттаві — це федеральний уряд, уповноважений заводити закони у справах цілої країни, не зважаючи на провінції чи округи. Наприклад, в між-народніх справах, при підписанні пактів, Домініяльний уряд говорить за цілу Канаду, за всі провінції. А такі справи, як освіта, що мають провінційне значення, належать до провінційного уряду. Отож цей Акт не лише визначає межі права провінційного та домініяльного урядів, але й способи застосування тих прав.

Спершу розглянемо всеканадійський, домініяльний, а пізніше провінційний уряд.

Канадійський уряд складається з двох палат: із Палати Послів та Сенату. Палата Послів — це частина уряду, що її вибирають виборці. У Палаті нині є 245 послів. У Британському Північно-Американському Акті зазначено, що з провінції Квебек має бути 65 послів у Палаті. Квебек поділений на 65 виборчих

округ; отож і решта провінцій поділені на виборчі округи, у кожній з яких є стільки ж виборців, як в одній окрузі в Квебеку. Це значить, що як населення змінюється, то і репрезентації цілої держави в Палаті Послів змінюється. У Канаді перепис населення відбувається щодесьять років. Останній був 1941 року наступний має бути 1951 році. Перепис 1941 показав, що треба піднести число послів у Палаті Послів до 255, замість 245 як є нині. До тепер не змінено числа з причини війни, але до чергових виборів це змінить, бо піднесуть число послів у Квебеку до 73. Провінція Онтаріо має тепер 82 посли в Парляменті (Палаті Послів).

Друга Палата, або Сенат, має 96 членів, призначуваних урядом. У Сенаті є 24 сенатори із Онтаріо. Сенаторів належить право схвалювати всі рішення, що проходять через Парлямент, поки вони можуть увійти в силу. Сенат отже є ніби вищою інстанцією, яка існує на то, щоб дораджувати і наглядати за справами Парляменту.

Як відомо, в Канаді діє партійна система урядування. Під час виборів партії ставлять своїх кандидатів, за яких виборці голосують. Знаючи, яка програма партій, які ставлять своїх кандидатів, виборці можуть своїми голосами схвалити програму одної з тих партій. Коли одна партія дістane більшість послів у Парляменті, тоді Король — через свого представника в Канаді, Генерал-Губернатора, (тепер граф Александр із Тунісу) покликає провідника тої партії, щоб зформував уряд. Провідник скликає тих послів, що на

Його думку, є найздібніші, і призначає їх на міністерські пости. Всі міністри входять до головної урядової ради, що зветься Кабінет. Голова цієї ради, або Кабінету, — це голова партії, що виграла вибори. Він зветься прем'єр-Міністер, цебто перший Міністер Кабінету. Кабінет та посли, що підтримують програму уряду, цебто більшість послів у Парляменті, звуться урядом. Ті посли, що є проти уряду, звуться опозицією. Головна опозиційна партія має свого провідника, який має ту саму вагу, що й член Кабінету, міністер, і одержує ту саму річну платню. Його ролі в Парляменті — вести здорову конструктивну критику уряду.

Одною з функцій уряду є подавати на затвердження Парляментові проекти нових законів. Члени-посли Парляменту більшістю голосів ухвалюють закони. Коли уряд із своїми проектами законів не дістане більшості голосів парляменту, то опозиція може домагатися дальнішого голосування над правосильністю самого уряду. В такому разі вноситься пропозиція, що Палата Послів вже не має довіря до уряду. Коли більшість послів голосує проти уряду, тоді прем'єр-міністер поступається місцем разом із своїм Кабінетом, а його партія перестає бути урядовою. Після цього генерал-губернатор запрошує провідника опозиції, щоб той сформував уряд. Коли той цього не зробить, оголошується загальні країлові вибори, і Парлямент розпускається. У Канаді вибори членів Парляменту відбуваються бодай раз що-п'ять років, але можуть бути й частіше.

У Канаді проект закону (ухвали), запропонований на розгляд парляменту, називається „біл”, а ухалений парляментом і апробований Сенатом уже називається „акт”, цебто закон. Кожний посол може пропонувати в Парляменті так званий „Біл”, що в такому разі називається „приватний біл”. Всі важливіші били, однак, вносить в Парляменті сама урядова партія.

Схема уряду в Канаді така: На чолі стоїть Король — Юрій VI-ий, — як Король Канади. А тому, що його в Канаді немає, то його представник заступає його в Канаді з титулом генерал-губернатор. Палата Послів складається з послів, вибраних виборцями. Є ще, крім Палати послів, Сенат, що є дорадчим органом до Парляменту. Всі били, ухвалені парляментом, мають бути апробовані Сенатом, щоб стати актами, або законами. Підписані генерал-губернатором, закони вступають в силу.

Схема провінційного уряду така сама. Домініяльний уряд вибирає заступника губернатора, т. зв. лейт-нанта-губернатора. Він є посередником через генерал-губернатора провінційного уряду з Королем.

Провінція також має парлямент, або легіслатуру, що діє за такими самими правилами, що й домініяльний парлямент. У провінційній легіслатурі Онтаріо є 90 послів. Партия, що має понад 46 послів, стає урядовою, і її провідник стає головою Провінційного Кабінету і зветься Прем'єр. Провінційний Кабінет Онтаріо складається з 17 міністрів.

Роля громадян для Канадійського уряду значно більша, ніж часом самі громадяни уявляють. Громадяни можуть дуже сильно впливати на пляни та діяльність уряду. А можуть це вони зробити двома способами: певним виявом своєї думки та голосуванням під час виборів.

Громадська думка в Канаді є дуже важливий чинник. Якщо уряд щось робить, знаючи, що люди цього не хочуть, то може сміло сподіватися, що довго не буде при владі. Бо хоч посли в Парламенті часто голосують за те, до чого їх зобов'язує програма партії, до якої всі належать, проте вони не наспілюються йти проти волі своїх виборців. Є різні способи, якими громадяни можуть дати парламентові знати, як вони ставляться до того чи того питання. Перший спосіб — через часописи.

В Канаді часописи не контролюються урядом. Вони можуть друкувати, що хочуть не порушуючи права інших і не надуживаючи друкованого слова. Канадійські часописи репрезентують усі політичні партії і погляди. Уряд може з них довідатися, як вони ставляться до уряду та до інших його кроків, і може знати як ставиться до нього й та група, думку якої висловлює той часопис. Майже кожний Канадійський часопис друкує листи від читачів, і це також висловлює громадську думку.

Другий спосіб. Кожний громадянин має право написати листа до посла з його округи і в цім листі може ставити певні домагання або висловити свою думку на певну тему. Посол не знехтує цього, бо знає,

що він мусить задоволити виборців, бо ж вони на те його вибрали. Щоб улегшити листування від виборців до послів, заведено на час засідань Парламенту — під час сесій — безоплатне листування. Інші способи ознайомлення уряду з думкою людей — це петиції, особисті відвідини і депутатції. Таким чином, кожний Канадець має право висказати свої думки урядові.

Найпевніший спосіб вислову громадської думки — це вибори. Під час виборів голосується за кандидатів, які репрезентують певні політичні партії. Кожний кандидат на посла до Парламенту дає виборцям обіцянки про те, що він зробить, чи буде старатися зробити для них, коли вони його виберуть.

Про день виборів уряд оголошує щонайменше шість тижнів наперед. Уся територія держави розбивається на певні виборчі округи і в кожній окрузі робиться список тих, що мають право голосу, а саме: всі мешканці віком від 21 року, що мають британське підданство і в Канаді прожили щонайменше 12 місяців до дня виборів, і які на час складання списку мешкають в даній окрузі. Списки друкуються й виставляються (вивішуються) на видному, публичному місці, щоб виборці могли їх бачити й перевірити. Коли кого пропущено, тоді той іде до урядовців, і його дописують. Перевірений і справлений список наново друкується і вже не змінюється до виборів.

Кандидатів ставлять переважно окружні відділи політичних партій, хоча може кандидувати і будьхто, як незалежний кандидат. Із кожною номінацією, що має бути підписана десятьма особами, засилается

\$200.00 кавції. Кожний кандидат, що дістане менше як половину того числа голосів, що вибраний, втрачає кавцю. Це на те, щоб не кандитували особи, які зовсім не мають виглядів бути вибраними. Як уже номінації готові, тоді кандидати влаштовують віча, говорять через радіо, пишуть до часописів та роздають летючки, стараючись дати виборцям знати, хто вони і чого хочуть. Виборець слухає ці промови, читає і вивчає програми певних партій.

У день виборів виборець іде до місця виборів, що його наперед проголошено в часописах, щоб віддати свій голос. Входячи до помешкання, подає своє ім'я та місце замешкання урядовцеві, котрий перевірює ім'я кожного виборця, зіставляючи з ім'ям у списку виборців, щоб переконатись чи дана особа є дійсно виборцем. Коли так, то записує у книжці, що такий то виборець голосував у такий то день і час, і дає виборцеві бальот. На бальоті кладе свою монограму і дає його виборцеві. Виборець бере бальот за заслону, щоб ніхто не бачив, як він голосує. На бальоті нічого нема, крім імен кандидатів. Виборець зазначує хрестиком, за котрого він голосує і жадних інших значків на бальоті не робить. Тоді складає бальот так, щоб було видно тільки монограму урядовця і більш нічого. Дає бальот тоді урядникові, який кладе його у виборчу урну. Урна це запльомбована металева скринка, яку не відчиняють, аж поки вибори не скінчаться. Так відбуваються вибори в Канаді з таємним голосуванням. Коли голосування скінчиться, тоді всі урни від-

микають і підраховують голоси. За обраного вважається той кандидат, що дістав більшість голосів.

Отож уряд у Канаді обирається більшістю громадян, тому він мусить служити інтересам своїх громадян-виборців.

Щоб державні закони та розпорядки уряду були здійснювані, про те дбають окремі органи, а саме: поліція і суд.

У Канаді є три головні роди поліції: а) поліція, що діє на цілу державу (домініон), і перебуває на утриманні федерального уряду; б) поліція, що діє в межах одної провінції і утримується провінцією і в) місцева або міська поліція. Перший рід поліції називається Королівська Канадійська Кінна Поліція, другий рід поліції називається Провінційна Поліція, а трета — Міська поліція.

Королівська Канадійська Кінна Поліція вперше була заснована 1873 року, щоб утримувати порядок у не заселених тоді просторах Західних провінцій. У 1920 р., коли ці простори були вже заселені, Королівська Північно-Західня Кінна Поліція (тоді вже вона так звалася), з'єдналася із тою поліцією, що була в Оттаві та інших містах вартувала урядові будинки та установи. По з'єднані ця нова поліція була названа — Королівська Канадійська Кінна Поліція. Обов'язком цієї є наглядати за дотриманням домініяльних законів, а під час війни діє в інтересах внутрішньої

безпеки. За окремими угодами із провінційними урядами, ця поліція може також перебирати обов'язки нагляду за дотриманням провінційних законів.

Онтарія, Квебек і Бр. Колюмбія мають свою провінційну поліцію. Провінційна наглядає за дотриманням законів та розпорядків провінційного характеру. От на приклад, дорогами провінції відбувається рух тисяч автомобілів. Є правило уведене провінційним парляментом, про швидкість із якою можуть ті автомобілі їхати і т. ін. Обов'язком провінційної поліції є наглядати за тим, щоб усі дотримувалися цього правила. Провінційна поліція може також нести службу по містах та містечках, де немає окремої місцевої поліції.

Міську чи місцеву поліцію утримують міста чи містечка, або навіть округи (повіти), щоб вона наглядала за дотриманням місцевих приписів. Та що таке поліція?

Поліція в Канаді — це громадяни, яких уряд уповноважив стерегти законів та порядку. Поліцай — це не грізний ворог громадян, а їх добрий приятель. Чесний чоловік, що немає за собою злочину, немає чого боятися поліції, бо в Канаді поліція мусить користися приписам, які хоронять інтереси не лише невинних людей, але й злочинців, що перебувають під арештом. Наприклад, не можна над арештованим зневажатися, не можна його бити, не можна безпідставно нікого арештувати, не можна тримати його без обвинувачення, не можна заборонити, щоб він порозумівся

із адвокатом, який його може оборонити. Поліція існує на те, щоб встановити чи арештований винен чи не винен.

У Канаді є два роди судів — кримінальні та цивільні. У кримінальнім суді судять злочинців за переступлення закону, так званого Кримінального Кодексу: у цім суді уряд, або радше Король, обвинувачує злочинця. У цивільних судах розглядається всякі непорозуміння, що не мають характеру злочинів. Наприклад, А позиває Б за те, що той не заплатив йому за певну роботу чи що. У цивільних справах виноситься ухвала про відшкодування, але за ухвалою цього нікого не відсилають до в'язниці.

Цивільні справи майже завжди ведуться межі двома приватними особами або межі приватною особою та урядом. У Канаді можна поскаржитись і на уряд. Перед усім, потрібно найняти адвоката, який у таких справах розуміється і порадить, що робити. Часто буває, що справа полагоджується і без судової розправи.

У Канаді, так і в Великій Британії, у цивільних справах часто не буває відповідного закону. Замість покликатися на закон, суддя та адвокати покликаються на справи такого самого характеру в мінулому. Дуже часто суддя покликається на постанову судді, який розглядав таку саму справу сто чи кілько років тому. Бувають приклади, що суддя покликається на справу ще з-перед 400 або й 500 років. Правда,

декотрі з цих справ набувають сили закону, коли на це виявиться потреба.

Кримінальні справи — це провини перед Королем, — себто урядом, перед суспільством. До цієї категорії належать такі справи, як убивство, крадіж, шахрайства тощо.

Коли поліція вірить, що хтось винен у якійсь кримінальній справі, тоді вона пише обвинувачення і арештує винного. Якнайскорше по цьому обвинуваченні провадиться слідство, в наслідок якого судда вирішує чи арештований має бути обвинувачений за даний злочин, чи ні, чи є підстава та докази на це. Коли ні, то заарештованого відпускають. Коли ж заарештованого визнано за винного, тоді робиться формальне обвинувачення, а винного затримують аж до судової розправи. На день суду з'являється обвинувачений, його оборонець (адвокат), суддя, судовий писар, прокуратор, а коли обвинувачений учинив більш серйозний злочин, ще й лава присяжних. У Канаді лава присяжних складається з 12 осіб, які протягом цілого судового процесу слухають допитів та закидів, а коли допит скінчиться, вони виносять свій вирок. Суддя є на те, щоб доглянути справедливості при винесенні вироку. Він переглядає і вивчає докази для лави присяжних. Урядовий прокуратор старається довести, що обвинувачений винен у даній справі, а адвокат старається спростовувати докази прокуратора допитами свідків та іншими способами. Суд не визнає обвинуваченого за винного — аж поки не

буде доведено на суді, що він є тою особою, що вчинила даний злочин.

Коли суд скінчений і всі допити і докази подані перед суддією і лавою присяжних, прокуратор і оборонець підсумовують всі найголовніші точки у справі. Суддя також дає свої завваги і може — часом — лаві присяжних порекомендувати, який саме вирок вона повинна винести. Тоді лава покидає судову залю і йде до окремої кімнати, де вирішує, чи обвинувачений винен, чи ні. Вирок має бути ухвалений лише одноголосно. Коли вирок не ухвалять одноголосно, то суддя може призначити новий суд, або обвинуваченого звільнити.

Слід ще додати, що до лави присяжних. Коли надходить день суду, посилаються листи до певного числа звичайних громадян-податковців з запрошенням до них бути членами лави присяжних. Всі зобов'язані прибути на суд на призначений час. Тоді прокуратор суддя та оборонець вибирають із покликаних — переважно їх буває близько 60 — тих 12, що мають бути в лаві під час розправи. 12 осіб, що їх вибрано, мають бути такі, що супроти них ні суддя, ні прокуратор, ні адвокат обвинуваченого не мають жіяких застережень.

Коли доведено провину підсудного, тоді суддя судить його за законом. За кожний злочин передбачена Кримінальним Кодексом певна кара.

Суд може й звільнити від кари за невелику провину і випустити на волю підсудного на певний час.

Коли дана особа не зробить нового правопорушення за цей час, то кара відпадає на завжди. Коли ж протягом цього певного часу та сама особа провиниться вдруге, суд карає її за першу і другу провину разом.

Система судів у кожній провінції різна. В Онтаріо є міські суди, де розглядаються дрібніші справи, та дізізійний суд, який розглядає цивільні справи. Є також спеціальні суди для малолітніх правопорушників, окрім судів розглядають справи зв'язані з смертю під час нещасливих випадків. А є суди, що екзамінують тестаменти померлих. Серіозніші кримінальні та цивільні справи розглядаються в повітових або районових судах.

Найвищий суд провінції Онтаріо так і зветься Найвищий Суд (Supreme Court of Ontario). Цей суд має два відділи: суд праца і суд апелю. У першому відділі розглядаються справи і відбуваються розправи найсерйозніші, а в другому відділі приймаються апелі, себто скарги на нижчі суди, або й навіть права, в разі несправедливого вирішення справи. Коли і цей відділ не дасть задовільного рішення, тоді можна апелювати до т. зв. Найвищого Суду Канади, який сходиться 3 рази на рік: у лютому, квітні та в жовтні. Цей суд не лише розглядає справи апеляційні, але також є найвищою судовою інституцією в Канаді, що може діяти в справах конституційних, себто тих, що походять із непорозуміння між провінціями та Домініоном.

Найвища інстанція в карних та конституційних справах — це Правничий Комітет Королівської Осо-

бистої Ради в Англії. Тому що Британський Північно-Американський Акт, за яким засновано Канаду, є Актом Британського парляменту, то лише Британський парлямент може його змінити. Королівська Особиста Рада в Англії — це той дорадчий орган, що заступає Короля в усіх справах, отже право канадського громадянина апелювати до цієї Ради — це лише продовження Британської традиції, що громадянин може аж до самого Короля йти, коли не може дістати справедливого розв'язання справи деінде.

Слід знати, що в Канаді незнання права не може бути виправданням провини чи доконаного злочину.

Спинімся тепер на справах матеріального забезпечення. Матеріальне забезпечення залежить насамперед від заробітків та заощаджень із заробітної платні на час безробіття тощо. Найкращий спосіб заощаджувати гроші — це вкладати їх до банку.

У Канаді є одинадцять банків. Є один центральний урядовий Банк Канади та десять поодиноких банків, що підлягають законові т. зв. Банковому Акту. Цей Акт є актом федераціального уряду і тому має силу в цілій Канаді. Акт забезпечує права тих людей, що вкладають гроші до банку. Функція банку в Канаді потрійна: 1). позичати гроші окремим особам та комерційним спілкам (за позичку закладається кавдію); 2). бути посередником у перенесенні грошої

від одної людини чи підприємства до другої, та 3) переховувати гроші, цінні папери тощо.

Коли особа вкладає гроші до банку, то вона позичає їх банкові, і за це банк платить їй певний відсоток (процент). Кожний вкладник має свою банкову книжку, в якій записано, скільки грошей він має в банку, коли вложив, коли вибрав і т. д. Власник банкової книжки має право виписувати чеки. Чек — це друкований папірець, що його виписує власник банкової книги, видаючи його замість грошей. На папірці пишеться, кому і скільки виплачується, а банк на вимогу тієї особи, що має на руках чек, виплачує відповідну суму. У банку можна винайняти окрему касу, в якій можна тримати дорогоцінності та важливі папери, що їх небезпечно лишати вдома чи носити з собою. До такої каси не має ніхто, доступу крім того, хто її винайняв.

Банк прийме від кожній людини вклад, а також необмежену суму. Дуже добре щотижня чи щомісяця вкладати гроші до банку. Хоч навіть і малу суму вкладати, то з часом вона зросте, а коли нагло забракне фінансових засобів, можуть дуже придатися заощаджені гроші.

У Канаді є ще і кооперативні ощадні банкові каси, а також так званий попттовий ощадний банк. Це банк Канадійської Попти. На кожній попті можна вкласти гроші, вз'явши банкову книжку. Із тою книжкою можна піти до котройнебудь попти в Канаді і

вибрать певну суму грошей, до \$100.00. За це платити поштовий банк 2% річно.

Крім того поштою можна пересилати яку-будь суму грошей недорогим коштом.

Пошта пересилає не тільки гроші. Через пошту можна пересилати пакунки, які за невеликими винятками можна за дуже малу плату заасекурувати на їх повну вартість — до всіх країв світу. Також можна посылати в важливих справах так звані „реєстровані листи”, що їх пошта зобов'язується доставити до рук того, до кого листа адресовано і відібрести його підпис, як доказ, що він одержав його. Також є окрема обслуга щодо поспішних листів. За окрему додаткову оплату пошта доставить листа якнайскорше на місце — в кожну годину дня і ночі. Повітряною поштою ідуть листи з великою швидкістю. Наприклад, з Європи до Канади повітряним шляхом лист може дійти за чотири дні. Тепер у Канаді вся легка пошта доставляється літаками (на велику віддаль). Наприклад, їхати поїздом із Торонта до Ванкуверу забере чотири дні, отже лист, із Торонта дійде до Ванкуверу не скорше як за чотири або п'ять днів. Літаком же цю віддаль — майже дві з половиною тисячі милі — лист дійде за два дні.

Тому що Канада займає простір на тисячі миль, а Канадське населення розкинене смugoю від одного океану до другого, потрібні добре засоби комунікації і перевозу не лише товару та пошти, але й людей. У Канаді є дві головні залізниці: одна державна — це

Канадійська Національна залізниця, або скорочено — як в Канаді Українці кажуть — „Сі-Ен-Ар”; друга приватна це Канадійська Тихо-океанська залізниця, або — „Сі-Пі-Ар”. Обидві ці залізниці є під контролем урядової транспортової комісії, яка наглядає за всіма залізничними справами в Канаді.

Тепер уже не можна знайти в Канаді такого міста або містечка, що його не обслуговує одна з цих залізниць. Канадійські залізниці перевозять щороку близько 40,000,000 пасажирів та мільйони тон товарів Канадійської індустрії та Канадійського рільництва.

Та ці дві залізниці не обмежуються залізничним простором. Вони операють кораблями, перевозять товари та пасажирів, а також утримують великі телеграфічні системи. Побіч листів, одна із найскоріших послуг це телеграф. Правда, довгі телеграми дорожчі, ніж листи, зато телеграми досягають на найдальшу віддалю у Канаді за одну годину.

Ще скорший спосіб комунікації — це телефон. Телефоном можна подзвонити до якого-будь міста і дебудь у світі та поговорити із потрібною особою. Телефон у Канаді може мати хто лише собі бажає.

Не менш важливим чинником у Канадійському житті є широко розвинена радіонадавча система. У Канаді є дві головні групи радіо-висилних станцій: одна під управою комісії, що діє в інтересах всіх людей, а друга в приватних руках. Обидві їх контролює Радіо-Надавчий Акт з 1936-го року. За цим Ак-

том засновано так звану Канадійську Радіо-Висильну Корпорацію, що має свої власні радіо-станції по цілій Канаді. Ця група є під контролем екзекутиви призначеної Парляментом. Комісія ця неполітична. Є ще низка приватних радіо-станцій, що все одно діють у згоді з законами держави.

Тепер у Канаді на кожних чотири особи припадає оден радіо-приймач.

Функції радіо найрізноманітніші. Через радіо можна почути всякі програми, що цікавлять кожну людину. Наприклад, можна через радіо почути програми, присвячені культурі, можна почути музику від симфонічних концертів, опери, оперети, сольо та групового співу і до музики популярного характеру. Крім того часто можна почути коментарі на різні теми тощо.

Дуже велику функцію виконує радіо на освітній ниві. Через радіо можна почути лекції на різні теми — з літератури, історії та всіх галузей знання і науки.

Під час виборів радіо грає досить поважну роль, бо через радіо може промовець-кандидат досягнути до більш-численної публіки. Через радіо можна найскоріше почути про найновіші події в світі тощо.

Хоч радіо так високо розвинене в Канаді, проте воно не перебиває читанню часописів, а навпаки — часописи та радіо — це два важливі чинники, що один одного доповнюючи — інформують публіку. У Канаді преса вільна, хочай не свавільна, бо не сміє порушувати права інших, не сміє очернювати інших або свідомо поширювати неправду про них. У Канаді

немає урядових часописів. Є часописи, що підтримують уряд, але вони не є підтримувані урядом, цебто урядові гроші не витрачуються на політичну пропаганду. Є в Канаді часописи, що підтримують опозицію уряду. Є безсторонні часописи.

У часописі можна знайти багато всякого матеріалу. Частина матеріалу присвячена міжнародній політиці, частина Канадській, а частина льокальномісцевим подіям. Ще інша частина цікавить жінок, бо повідомляє їх про найновіші моди та подає такі вже жінкам цікаві справи, як домашнє господарство, куховарство, жіночі організації тощо. Є ще справи присвячені молоді, та спортом, фінансам, індустрії і т. д.

Та одна з найважливіших сторінок часопису — це редакційна сторінка, де редактор чи друга уповноважена особа поміщує так звані редакційні статті про різні справи. На цій сторінці редактор хвалить або ганить, бо лише тут може це зробити. Вважається за порушення журналістичної етики в статтях, які є чисто новинкарського змісту, вмішувати окрему політику редакторства часопису.

І часто на редакційній сторінці можна знайти листи до редактора від читачів. Ці листи не все хвальять часопис або її політику, але це одна з ознак демократії, коли даетсяя вільний голос і політичному опонентові. У Канаді є тисячі часописів та журналів. Є журнали популярні і загального змісту, а є технічного, політичного або культурного характеру. Варто додати, що межи цими часописами є до 80 часописів,

що виходять не-англійською та не-французькою мовою. Межи цими є поважне число українських часописів, бо їх є до двадцять. Інші є мовою німецькою, польською, жидівською, італійською і т. д. Політику цих часописів уряд не контролює; можна знайти в них велику різницю політичної та релігійної думки.

Канада дає своїм громадянам необмежену волю. Тому цілком природна і зрозуміла любов і відданість канадійців щодо їх держави. Під час другої світової війни понад десять відсотків населення цієї держави належало до збройних сил. Мільйон — це не велике число в порівненні до десятимільйонових армій великих потуг. Але Канада в 1939 році мала ледве 11,000, 000 населення. Під час війни Канада була одним з найбільших продуцентів воєнного матеріалу, її вклад у війну є куди більшим, ніж кому-будь поверховно здається.

Тепер кількість Канадійських збройних сил багато менша, ніж була під час війни, проте далі відбуваються вишколи технічного та бойового персоналу. Ці сили підпорядковані Міністерству Національної Оборони, яке поділене на кілька частин. Одна із цих займається сухопутним військом, друга морською флотою, а третя повітряною. По черзі кожна із цих галузей є поділена на три частини: активну, резервову, та на спеціальну резерву.

До активної галузі належуть ті, що постійно перебувають у війську. До резерви належуть ті, що відбувають військовий вишкіл вечорами та короткою

вишкільною фазою літом. До спеціальної резерви належать ті офіцери, рядовики та воєнні спеціялісти, що не мають змоги відбувати вишкіл у резерві, але в разі потреби займають своє місце в обороні краю. Ці люди — це переважно вже вишколені в військовому ділі.

Отже ми бачимо, що в Канаді, більше як у багатьох інших державах, забезпечені права і воля більшості населення. Канада — це країна „простих людей. Устрій держави, в якій права громадян якнайкраще забезпечені, де громадяни мають вільний доступ до всього, чим живе суспільство і держава — називається демократією. Такою державою є і Канада.